POPULAŢIA TÎRGULUI HUŞI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

OBSERVAŢII PRIVIND STRUCTURA SOCIALĂ ŞI PROVENIENŢA

DE

GH. PLATON

Dezvoltarea tîrgurilor şi a oraşelor, funcţia economică a acestora, structura socială precum şi provenienţa populaţiei, constituie tot atîtea probleme importante de natură să reţină atenţia cercetătorului.

În noua noastră literatură istorică, au apărut, în ultima vreme, valoroase lucrări privind meseriile [1] şi comerţul sau structura socială [2]. În general, pe baza analizei unui material limitat, privind doar populaţia cîtorva oraşe şi tîrguri [3], s-au tras unele concluzii deosebit de interesante şi utile privind populaţia oraşului moldovenesc la jumătatea secolului al XIX-lea.

Problema va putea fi socotită epuizată şi ultimele concluzii desprinse numai atunci cînd vor fi cercetate în parte şi în manieră monografică trăsăturile specifice fiecărui oraş sau tîrg luat separat. Numai în felul acesta se poate ajunge la concluzii valabile şi definitive.

Este binecunoscută valoarea documentară pe care o prezintă în acest sens catagrafiile sau recensămintele fiscale, efectuate în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Cercetarea acestora este deosebit de dificilă deoarece, în cele mai dese cazuri, pentru stabilirea faptelor, a numărului de locuitori, a ocupaţiei acestora, a provenienţei, categoriei sociale şi a altor date necesare generalizărilor, se impune parcurgerea atentă a tuturor rubricilor în care indivizii sînt încadraţi nominal.

Pe baza unei asemenea investigaţii, făcute în catagrafiile tîrgului Huşi din prima jumătate a secolului al XIX-lea, în urma prelucrării

---

[1] Vezi, de pildă, Şt. Olteanu, *Meşteşugurile din Moldova în secolul al XVIII-lea, Studii şi materiale de istorie medie*, vol III, Buc., 1959.

[2] L. Boicu, *Despre structura socială a oraşului moldovenesc la mijlocul sec. XIX-lea*, «Studii», an. XVI, 1963, nr. 2, p. 281—306.

[3] *Ibidem.*

datelor, am realizat un număr de tabele statistice care sînt anexate lucrării. Prin considerarea datelor cuprinse în statistici, prin interpretarea cifrelor incluse în aceste tabele, ca şi prin folosirea altor informaţii documentare, încercăm să desprindem unele concluzii referitoare la populaţia tîrgului Huşi. Rezultatele la care am ajuns se pot integra ca o parte într-o viitoare monografie istorică a oraşului, după cum, de asemenea, pot servi la completarea informaţiei cercetărilor care au în vedere dezvoltarea oraşului şi a vieţii orăşeneşti la nivelul întregii ţări.

I. Catagrafia din 1820 este primul document complet cunoscut pînă acum [4]. Analiza acesteia presupune înlăturarea unor grave dificultăţi provenite din impreciziunea informaţiilor. Din această cauză, stabilirea riguroasă şi exactă a datelor privind ocupaţia şi provenienţa locuitorilor este deosebit de dificilă, dacă nu chiar imposibil de realizat. În primul loc, spre deosebire de catagrafiile regulamentare, aşa cum vom avea prilejul să constatăm în continuare, în cea din 1820 populaţia nu este trecută diferenţiat. Singura distincţie care se face — insuficientă însă pentru determinarea integrală a aspectelor care le urmărim — este repartizarea indivizilor pe categorii fiscale, în raport cu poziţia şi îndatoririle acestora faţă de fisc. În document însă, indivizii nu apar grupaţi nici măcar pe categorii fiscale. Astfel, de pildă, hrisovoliţii sînt inseraţi în raport cu numărul hrisovului în care figurează, în timp ce slugile, scutelnicii şi breslaşii precum şi diversele categorii de slujitori, sînt trecuţi, fără a se păstra vreo ordine anumită, cu indicaţia boierilor la care slujesc sau a instituţiilor pe care le deservesc.

Lipsa aproape completă a indicaţiilor nu ne permite să facem decît observaţii parţiale cu privire la provenienţa populaţiei. În schimb însă, ocupaţia — în cele mai dese cazuri — o putem stabili călăuzindu-ne după numele indivizilor care, de multe ori, indică, în acelaşi timp, şi meseria sau ramura comerţului. Adoptînd această metodă — singura indicată în cazul de faţă — am izbutit, parţial, desigur, să desprindem cu oarecare certitudine, o parte din numărul negustorilor şi meseriaşilor repartizaţi pe ramuri. Separarea a fost cu atît mai dificilă, cu cît, în afară de cei cu hrisov, încadraţi într-o categorie precisă, restul negustorilor şi al meşterilor trebuie căutat în interiorul celorlalte categorii: birnici, rupte de vistierie, sudiţi, slugi, hrisovoliţi ş.a.

Tabelul realizat în urma repartizării indivizilor înscrişi în catagrafia din 1820 [5] totalizează un număr de 873 familii. Numărul tuturor locuitorilor poate fi obţinut prin înmulţirea convenţională cu cinci. În urma acestei operaţii, obţinem suma de 4365 care reprezintă, cu aproximaţie, numărul total al locuitorilor tîrgului Huşi în anul 1820 [6].

---

[4] Informaţii parţiale asupra populaţiei Huşului se găsesc şi în „condica liuzilor" care reprezintă recensămîntul fiscal din 1803. Aici însă, din raţiuni care nu le cunoaştem, este trecută numai populaţia evreiască care însumează 42 capi de familie. De asemenea, este inserat numărul locuitorilor din Corni şi Broşteni, sate care nu intraseră, probabil, definitiv în componenţa tîrgului. Cf. *Uricarul* VIII, p 242—243, 251.

[5] Arh. St. Iaşi, Tr. 166, op. 184, nr. 14. Anexa nr. 1.

[6] În statistică nu au fost incluşi boierii.

Analiza condiţiei sociale şi a provenienţei categoriilor de locuitori înscrişi în catagrafie, cu toate limitele impuse de sărăcia informaţiilor, oferă totuşi unele aspecte interesante asupra cărora vom stărui în continuare.

Începem cu cîteva observaţii privind categoria slugilor, cea a scutelnicilor şi breslaşilor.

În conformitate cu obiceiul, respectat de dispoziţiile Vistieriei, boierii, în raport cu rangul, aveau dreptate să scutească un număr de oameni sub denumirea de scutelnici şi slugi. De asemenea, acelorași boieri, în funcţie de întinderea moşiilor, li se afecta şi un număr corespunzător de slugi ale moşiilor şi de breslaşi. În schimbul unor scutiri de natură fiscală, variabile în raport cu calitatea[7], indivizii respectivi care, în mod legal, trebuiau recrutaţi exclusiv din categoria birnicilor de starea a II-a şi a III-a, erau obligaţi să presteze anumite servicii persoanei sau instituţiei în favoarea căreia era acordată scutirea. Normele legale însă, arareori erau respectate de boieri în exercitarea acestui privilegiu prin excelenţă feudal.

În primul rînd, în funcţie de rangul şi de influenţa corespunzătoare conferită acestuia, boierii scuteau un număr cu mult mai mare de asemenea oameni. Apoi, în al doilea rînd, nu erau respectate nici condiţiile cu privire la modalitatea recrutării.

Boierii, ca şi instituţiile, de atlfel, pentru a mări eficacitatea privilegiului, scuteau, în general, oameni mai înstăriţi care preferau să adopte această calitatea pentru a scăpa mai ales de havalele care, în anumite împrejurări, erau deosebit de împovărătoare. În schimbul scutirii, breslaşii, scutelnicii şi slugile fie că prestau efectiv anumite servicii — aceasta se întîmpla mai frecvent acolo unde erau în număr mai redus — fie că îşi menţineau libertatea de mişcare plătind stăpînului o anumită redevenţă în bani sau în natură.

De multe ori, cînd într-adevăr oamenii scutiţi erau săraci, stăpînii le plăteau şi birul obligîndu-i, în acest fel, la o cantitate sporită de muncă[8].

În legătură cu „oamenii de scuteală", denumire generică adoptată pentru categoriile discutate mai sus[9], trebuie reţinută o altă trăsătură importantă, caracteristică şi tîrgului Huşi în perioada în care se plasează catagrafia analizată. Conform unei practici feudale — care nu mai era însă justificată de gradul de dezvoltare a economiei şi a pieţei interne la acea dată — stăpînii feudali scuteau, printre alţii, diverşi

---

[7] Scutelnicii erau scutiţi numai de havalele, pe cînd, uneori, slugile erau scutite şi de bir şi de havalele.

[8] Pentru informaţii asupra acestor categorii de locuitori, cf. A. Pricop, *Contribuţii privind scutelnicia în Moldova, Studii şi articole de istorie*, vol. II, Buc., 1957, Gh. Ungureanu, *Despre breslaşi. Contribuţie la cunoaşterea categoriilor fiscale din Moldova înainte de Regulamentul Organic* în „Arhivele Statului, 125 ani de activitate 1851—1956", Buc. 1956, p. 259—285.

Gh. Platon, *Comisiile de revizie din Moldova şi activitatea lor în anii 1830—1831, Studii şi materiale de istorie modernă*, vol. I, Buc., 1957.

[9] Gh. Ungureanu, *op. cit.*

meşteri care efectuau anumite servicii domestice legate de meşteşugul ce-l practicau, atunci cînd nu-şi răscumpărau scutirea, aşa cum am mai amintit, plătind o redevenţă în schimbul căreia îşi puteau exercita nestingheriţi meşteşugul sau o anumită ramură de comerţ. La fel stăteau lucrurile şi cu oamenii scutiţi de instituţiile ecleziastice sau laice [10].

Tot în rîndul acestor categorii se încadrau şi mulţi dintre acei inseraţi în catagrafie sub denumirea de bejenari. Aceştia erau oameni străini, veniţi de peste hotare şi stabiliţi în Principat. Pentru a-i atrage, Vistieria le acorda anumite avantaje şi mai cu seamă o scutire generală de dări pe termen de cinci ani. După expirarea termenului, aceştia intrau în categoria birnicilor şi urmau condiţia acestora. Astfel, un număr de 42 bajenari incluşi în catagrafie cu menţiunea că sînt veniţi de cinci ani, au calitatea de slugi fiind „supuşi" la diferiţi boieri.

Trebuie notat că în afara slugilor acordate stăpînilor în virtutea unor privilegii feudale, întîlnim — în număr mai redus, fireşte — şi oameni care au contractat cu stăpînii lor raporturi de altă natură, de muncă salariată [11].

Munca salariată era încă la începutul răspîndirii sale. Ea va deveni mai frecventă în cadrul vieţii orăşeneşti atunci cînd, o dată cu aplicarea dispoziţiilor Regulamentului Organic, o serie de privilegii feudale, printre care şi acel al „oamenilor de scuteală", vor fi abolite.

Este interesant de constatat că, pînă în preajma datei cînd s-a întocmit catagrafia — după cît se pare — tîrgul Huşi nu a avut birnici, categorie care constituia masa principală a contribuabililor. Cei 153 indivizi incluşi acum în această categorie cu specificaţia „trecuţi", fuseseră mai înainte, aşa cum se notează textual în catagrafie, „supuşi" la diferiţi boieri — în calitate de slugi, breslaşi şi scutelnici, desigur — care plăteau pentru dînşii dările cuvenite fiscului. Condiţia acestora, ca şi a tuturor „oamenilor de scuteală" în general, era modestă. Merită reţinută notaţia din catagrafie, potrivit căreia aceşti oameni, „neavînd cară şi boi şi fiind nişte săraci, cărora hrană le este cu munca pe la alţii", au fost scutiţi de havalele [12]. De asemenea, este important şi faptul că în rîndul acestora se găseşte un număr apreciabil de negustori şi meşteri [13]. Presupunem că includerea lor în rîndul birnicilor s-a făcut *în urma controlului făcut cu prilejul lucrărilor catagrafice,* cînd s-a constatat, probabil, că feudalii l'aici sau ecleziastici scuteau prin abuz

[10] Astfel, de pildă, din cinci oameni care figurează ca slugi ale banului D. Iamandi, doi sînt cibotari. De asemenea, cele patru slugi ale economului Iani aveau următoarele profesiuni : croitor, cibotar, pînzar, crîşmar. La fel, printre cele 29 slugi ale Episcopiei, distingem : 3 chelari, 3 cibotari, un mumgiu, un olar şi un mahal, iar în rîndul celor 14 scutelnici ai cişmelelor sînt 2 ceşmegii, 3 chetrari, un abager, un bacal, etc. Arh. St. Iaşi, Tr. 166, op. 184, nr. 14. passim.

[11] Calitatea aceasta o posedau, de pildă, cei şapte oameni, foşti bejenari, tocmiţi argaţi cu leafă la paharnicul Gh. Duca, pe moşia Broşteni. Ibidem, f. 243—244. Vezi explicaţii detaliate în anexa I.

[12] Ibidem.

[13] După nume, distingem 37 meseriaşi, 5 negustori şi alte profesiuni diverse : 7 arnăuţi, un pîndar etc. Ibidem.

un însemnat număr de oameni. S-ar putea presupune, de asemenea, în lipsa unor informaţii precise, că o însemnată parte din numărul acestora provin din sate. În sprijinul acestei presupuneri menţionăm faptul că în dreptul unui număr de patru slugi se face specificaţia că indivizii respectivi sînt legaţi în continuare cu birul de satele de unde au provenit [14]. La cei veniţi mai de multă vreme şi care, probabil, acum, o dată cu noua aşezare a birului, au fost incluşi între contribuabilii tîrgului, nu se mai face nici o specificaţie.

Unele observaţii interesante se desprind şi din analiza datelor inserate cu prilejul înscrierii categoriei reprezentate de ruptele vistieriei [15].

Indivizii intraţi în această categorie îşi reglementau îndatoririle faţă de fisc prin învoieli speciale. Obligaţiile băneşti, variabile de la om la om, erau înscrise în nişte documente individuale numite peciuri [16]. Mulţi dintre ei erau negustori sau meşteri şi — ceea ce este mai important de reţinut — majoritatea proveneau din birnici sau slugi boiereşti. Calitatea de rupte ale vistieriei, care le conferea anumite avantaje în raport cu populaţia birnică, mai ales, o căpătaseră la date variind între anii 1810—1815 [17].

Pentru celelalte categorii de locuitori, hrisovoliţi cu sau fără dare — ale căror obligaţii faţă de fisc erau reglementate prin hrisoave speciale de privilegii, acordate în special celor veniţi de peste hotare şi interesaţi, îndeosebi, în diferite ramuri de negoţ — mazili, ruptaşi, supuşi străini, slujitori ai posturilor (la diferite instituţii din tîrg) şi pentru privilighheţi care, de asemenea, îşi căpătau calitatea pe bază de privilegiu special, nu se fac alte menţiuni în afara celor strict legate de latura tehnică a recensămîntului [18].

În lipsa unor indicaţii speciale [19], de natură să ne dea o imagine exactă asupra populaţiei de negustori şi meşteri, considerînd — aşa cum am mai arătat — că, în cele mai multe din cazuri, numele indică totodată şi meseria, am desprins — acolo unde numele era concludent, fireşte — numărul negustorilor şi al meşterilor. Cifrele [20], deşi aproximative, ilustrează marea diversitate a meseriilor constituind un indiciu important privitor la profilul economic al tîrgului.

În general vorbind, la începutul deceniului al treilea al secolului trecut, populaţia, relativ numeroasă a tîrgului Huşi, era împărţită în raport cu normele feudale de organizare financiară şi socială, în diverse categorii între care, statul şi orînduirea care-l genera, creaseo serie de bariere artificiale care făceau deosebit de dificilă trecerea de la o stare la alta, cauză din care prefacerile sociale aveau o des-

---

14 Un mazil plăteşte dajdia la ţinutul Tutova iar ceilalţi trei, birnici, plătesc în continuare darea cu satul Cerţăşti. Ibidem. Vezi şi Anexa nr. 1.
15 Ibidem.
16 În unele cazuri întîlnim şi cîte doi figurînd în acelaşi peci.
17 Arh. St. Iaşi, Tr. 166, op. 184, nr. 14, f. 49—50.
18 Vezi Anexa nr. 1.
19 Precizările lipsesc chiar şi la cei 58 negustori hrisovoliţi incluşi în catagrafie.
20 Vezi Anexa nr. 1.

fășurare deosebit de lentă.Regulamentul Organic, desființînd în bună parte practicele financiare ale vechiului regim și organizînd sistemul fiscal pe baze moderne, desființînd în același timp și o mare parte din categoriile fiscale și privilegiile anterioare, a dat un impuls deosebit, printre altele, și dezvoltării vieții orășenești. Și asupra Hușului, noile prefaceri au introdus schimbări sensibile ilustrate, printre altele, de recensămîntul fiscal din 1831—1832 al cărui cuprins îl analizăm în continuare.

II. Catagrafia din 1831—1832 oferă o imagine care se deosebește într-o manieră sensibilă de cea exprimată de recensămîntul din 1820. În afară de faptul că populația a crescut simțitor, repartizarea acesteia pe categorii, după criterii mai judicioase, ne dă posibilitatea să extindem observațiile legate mai ales de structura socială.

În realizarea tabelelor statistice reproduse în anexe [21], am folosit și am combinat date existente în lucrări cu caracter deosebit. Am utilizat pe acele care ni s-au părut că exprimă o situație mai apropiată de realitate și care, prin aceasta, permit observații mai largi.

Astfel, statistica generală privind „toate treptele supusă dărilor și a celor ce să scutescu" [22], reprezintă, după cît se pare, un compromis sui generis între vechiul și noul sistem de alcătuire a lucrărilor de acest gen. În general, formularul este riguros întocmit și ilustrează, în parte, ordinea stabilită și în acest domeniu de prescripțiile regulamentare. Din păcate însă, în cazul de față, probabil, catagrafia reprezintă o etapă în care dispozițiile fiscale ale noii legiuiri nu intraseră încă în vigoare în toată plenitudinea lor. Numai așa se poate explica confuzia provocată de încadrarea unui însemnat număr de locuitori în categoria slugilor — pe care Regulamentul Organic o desființase — precum și în aceea a burlacilor și slugilor fără căpătăi sau a pîndarilor de la vii.

Regulamentul Organic — desființînd toate aceste categorii — încadrase indivizii aparținînd acestora în două grupe mari : în aceea a birnicilor și a oamenilor fără căpătăi.

Cu toate acestea, am preferat această lucrare unei alteia [23] care, deși are locuitorii inserați conform dispozițiilor Regulamentului, nu este în schimb completă și nici nu conține indicații de detaliu. Considerarea însă a datelor din ambele lucrări este utilă pentru formarea unei imagini mai veridice asupra populației tîrgului Huși la începutul deceniului al IV-lea al secolului trecut.

În catagrafia pe care o analizăm [24], sînt incluși un număr de 2421 indivizi, încadrați în diverse categorii. Utilizînd procedeul amintit, al înmulțirii cu cinci, — considerînd numărul mare al văduvelor, al burlacilor, al slugilor și al celor fără căpătăi — trebuie să admitem că populația tîrgului se ridica aproximativ la 6 000—7 000 suflete ceea ce reprezintă o creștere notabilă față de anul 1820.

---

21 Vezi Anexele II—V.
22 Arh. St. Iași, Tr. 885, op. 1011, nr. 156. Anexa II.
23 Arh. St. Iași, Tr. 885, op. 1011, nr. 164. Vezi Anexa II, nota nr. 2.
24 Ibidem, nr. 156, 157, Anexa II—IV.

Schimbările nu sînt însă reflectate numai de modificarea raportului cantitativ. Au loc transformări corespunzătoare şi în structura socială, aşa cum se degajă din analiza datelor inserate în documentele la care ne referim.

Un prim fapt care se desprinde evident este gradul de răspîndire a muncii salariate. În afara slugilor care reprezentau încă pe oamenii scutiţi în conformitate cu privilegiile feudale — dar care, potrivit noilor dispoziţii, urmau să treacă o parte în categoria birnicilor iar alta în aceea a oamenilor angajaţi cu salariu — categoria masivă a salariaţilor este grupată la cele trei rubrici în care sînt incluşi burlacii, slugile şi cei fără căpătăi, pîndarii de la vii şi indivizii încadraţi în diferite servicii pendinte de administraţia tîrgului [25].

Indivizii cuprinşi în prima din categoriile amintite mai sus, sînt — cel mai frecvent — indicaţi drept „burlaci, slugi sau argaţi pe la dugheni şi neguţitori" sau „slugi pe la dugheni şi argaţi pe la neguţitori sau alţii", ori, simplu, „argaţi pe la unii şi alţii..., slugi boiereşti din ogrăzi". Majoritatea acestora, ca şi pîndarii stabiliţi la viile din podgoria tîrgului, deşi menţiunile în acest sens lipsesc, sînt veniţi cu siguranţă din sate. Pîndarii, care în schimbul serviciului prestat primeau salarii, se stabileau la viile din cele şapte ocoale situate în vecinătatea tîrgului : Turbata, Dricul, Ochiuri, Ograda, Pleşul, Srilovăţul şi Şara [26].

Cît despre cei cuprinşi în a treia categorie, proveniţi, probabil, din birnicii tîrgului şi ai satelor, în schimbul unei remuneraţii corespunzătoare, prestau servicii în calitate de slujitori ai posturilor, la căpitanul de tîrg sau la isprăvnicie precum şi în aceea de ciocli sau cvartalnici [27].

Trecînd peste unele explicaţii în legătură cu celelalte categorii de locuitori înscrişi în catagrafie [28], găsim util să ne oprim mai mult asupra categoriei reprezentate de negustori şi meşteri [29].

Spre deosebire de catagrafia precedentă, din 1820, în care negustorii şi meşterii nu puteau fi desprinşi decît după nume, acum aceştia sînt trecuţi separat, pe categorii şi stări. Faptul acesta ne oferă posibilitatea să desprindem unele concluzii deosebit de interesante. Mai mult decît atît, în catagrafia din 1831—1832, sînt inseraţi separat negustorii şi meşterii cu sau fără dugheni. De asemenea, din analiza *nominală* a documentului, se poate obţine un raport numeric între cei care aveau prăvălii în deplină proprietate şi acei care îşi exercitau comerţul sau meseria în prăvălii închiriate. Aceste date sînt importante pentru stabilirea profilului economic al tîrgului.

O constatare generală care trebuie făcută din capul locului este aceea că numărul total al negustorilor şi meseriaşilor — în calcul includem şi pe sudiţi — (611) reprezintă, aproximativ, un sfert din în-

---

25 Vezi Anexa II.
26 Arh. St. Iaşi, Tr. 644, op. 708, nr. 300, tom. III, f. 74—88. Anexa II.
27 Anexa II.
28 Explicaţiile necesare la Anexa II.
29 Anexa III.

treaga populaţie. În aprecierea de ansamblu însă, trebuie să ţinem în seamă faptul că mulţi dintre cei înscrişi între negustori şi meşteri de starea sau treapta a III-a cu dugheni proprii sînt, în realitate, calfe [30]. De asemenea, acei încadraţi în categoria acelor fără dughene, în mod exclusiv, sînt lucrători la domiciliu sau în dughenile altora.

Cu toate rezervele care decurg din considerarea acestor date, putem admite totuşi că tîrgul era un important centru economic de producţie şi schimb. Raportînd cantitatea de mărfuri comercializată şi acea produsă de meşteşugarii locali la numărul negustorilor şi al meşterilor — şi procedeul ni se pare rezonabil — desprindem concluzia că mărfurile existente pe piaţă depăşeau cu mult nevoile locale, ele fiind plasate, cu siguranţă şi la sate. Presupunerea aceasta este verificată, de altfel, de multe documente contemporane care atestă volumul apreciabil al acestui schimb.

În afara aprecierilor generale schiţate mai sus, se impun şi unele observaţii de detaliu capabile să lărgească sfera informaţiilor privind structura socială.

Astfel, trebuie precizat, — aşa cum am notat şi mai sus — că nu toţi cei 213 negustori şi meşteri indicaţi ca avînd dugheni, erau, în acelaşi timp, şi proprietarii acestora. Faptul că mai mult de jumătate dintr-înşii — un număr de 121 — îşi exercitau comerţul sau meseria în dugheni cu chirie, ne poate duce la formularea — făcută cu toată circumspecţia — potrivit căreia aceştia constituiau, în general, elemente noi, încadrate de curînd în viaţa economică a tîrgului.

Dacă avem în vedere şi numărul de calfe incluse arbitrar, de cel care a alcătuit catagrafia, în rîndul negustorilor sau al meşterilor de categoria a III-a — notaţiile marginalii indică doar un număr de 15 asemenea indivizi [31] — obţinem o imagine apropiată de realitate în privinţa populaţiei de negustori şi meşteri.

Este interesant de semnalat că din indicaţiile care se dau — deşi nu se poate constata mediul social din care provin negustorii şi meşterii — se desprinde totuşi că pentru a intra în rîndul acestora indivizii trebuiau să aparţină unor anumite categorii sau cel puţin să aibă mijloacele corespunzătoare. Majoritatea lor provin din rîndul hrisovoliţilor, privilighetilor sau ruptelor de vistierie. Putem presupune că fac parte din categorii mai modeste, unii provenind chiar dintre ţărani, acei dintre negustori şi meşteri care sînt incluşi în rubrica „orînduiala care se află" sub denumirea de „burlaci" şi cei care „au dat oameni de strajă". Merită reţinut şi faptul că mulţi dintre negustorii şi meşterii indicaţi a avea dugheni, unii de starea sau treapta I, sînt în categoria slugilor. Pentru a scăpa de vexaţiile perioadei preregulamentare, elementele lucrative ale populaţiei orăşeneşti preferau să se încadreze în categoria oamenilor de scuteală. În schimbul unei redevenţe băneşti, cel mai adesea, aveau libertatea să se consacre nestingherit comerţului sau meseriei. În aceeaşi categorie — şi din

30 Arh. St. Iaşi, Tr. 885, op. 1011, nr. 156, passim.

31 Întîlnim astfel, de pildă, 3 calfe în dugheana lui Zaharia bogasierul, 4 calfe de bacali, o calfă de pitar „pe la cei ce poate găsi de lucru", etc.

aceleaşi cauze — intra şi o mare parte din negustorii şi meşterii fără dugheni. Aceştia, în majoritatea lor de starea sau treapta a treia, fie că lucrau sau îşi exercitau comerţul la domiciliu, fie că, în calitate de calfe sau de lucrători salariaţi, lucrau la cei mai cu stare. În catagrafie aceştia sînt trecuţi sub denumirea generică de *„neguţători şi alţii fără dugheni care lucrează şi pe la casile loı şi pe la alţii"* (s. n. Gh. P.).

Dintre cei trecuţi în rîndul negustorilor, majoritatea sînt precupeţi „pe afară" cu de-ale mîncării", negustori „din picioare" şi de vite, alţii fiind în acelaşi timp, „muncitori de pămînt şi precupeţi pe afară cu de toate (8 lipoveni)", velniceri care „lucrează velniţă la casăle lor" (2), restul fiind calfe de băcali (2), tocmiţi la căsăpie (2) sau argaţi (1), calfe sau ucenici la dughenile abagerilor (6) etc.

Dintre cei din această categorie încadraţi în rîndul meşterilor, unii lucrează la casele lor, alţii lucrează şi pe la caselor lor şi pe la alţii „unde pot găsi", iar cei mai mulţi „lucrează pe la alţii pe unde pot găsi". Prin condiţia lor, aceştia se apropiau mai mult de lucrătorii salariaţi. Mai mult decît argaţii propriu-zişi sau oamenii fără căpătăi, al căror contract, de cele mai multe ori, era temporar, parte dintr-înşii fiind legaţi în continuare de agricultură, aceştia, deşi încadraţi în rîndul negustorilor şi al meşterilor, alcătuiau în fond contingentul stabil al forţei de muncă salariate, fiind mai apropiaţi din punct de vedere juridic de condiţia oamenilor liberi.

Un important contingent de negustori şi meşteri este inclus în categoria supuşilor străini, a sudiţilor [32].

Merită subliniat faptul că în condiţiile lipsei de siguranţă şi stabilitate caracteristice perioadei anterioare Regulamentului Organic, mulţi dintre negustorii autohtoni — în afara altor practici la care ne-am referit — preferau să intre în categoria supuşilor străini în care, la adăpostul jurisdicţiei consulare, puteau să-şi desfăşoare nestingherit comerţul sau meseria. La începutul perioadei regulamentare, oficialitatea moldoveană privea cu îngrijorare proporţiile atinse de acest fenomen [33]. În tabelul nostru, în această categorie, sînt incluşi, cu menţiune expresă, un număr de 12 oameni.

Observaţiile făcute pe marginea statisticii precedente privitoare la populaţia de negustori şi meşteri, sînt întru totul valabile şi pentru sudiţi. Se mai impune doar o ultimă constatare. În rîndul acestei populaţii se distinge un puternic contingent de sîrbi şi bulgari. Colonia bulgară din Huşi, aşa cum se desprinde şi din catagrafia supuşilor străini de naţionalitate bulgară, era foarte puternică [34]. Nu este surprinzător

---

32 Anexa IV.

33 Gh. Platon, *Comisiile de revizie din Moldova şi activitatea lor în anii 1830—1831*, *Studii şi materiale de istorie modernă*, Buc., 1957, p. 62.

34 Arh. St. Tr. 885, op. 1011, nr. 157, Anexa IV. Pentru numărul şi vechimea bulgarilor din Huşi vezi Melchisedek, *Cronica Huşilor şi a Episcopiei*, Buc., 1869, I. Gugiuman, *Migraţiunea sezonală a bulgarilor grădinari huşeni*, „Sociologia Românească", IV, nr. 1—3, ianuarie—martie 1939, p. 72—76.

faptul că în timpul anului 1839, complotul condus de Ioniță Popovici — descoperit la Iași — legat probabil de mișcările bulgarilor din sudul Dunării, a avut ramificații și în colonia bulgărească din Huși [35].

În afara statisticelor pe marginea cărora am făcut observațiile de mai sus, la începutul anului 1832 s-a mai alcătuit o statistică cu caracter general [36]. Aceasta, bazată pe alte criterii, deosebite de cele prevăzute de instrucțiunile regulamentare, cuprinde un număr de 4817 suflete. Din analiza rubricilor se constată însă că situația este departe de a fi completă. Toate categoriile sociale sau fiscale detaliat prezentate în cealaltă catagrafie sînt incluse aici în o rubrică ce poartă titlul generic de „clasis mai de gios cu a lor familii și slugi".

Importanța acestei statistici constă în aceea că în ea sînt incluși și boierii. De asemenea, sînt trecute femeile și copiii. Interesul acesteia mai rezultă și din acea că, separat, se indică numărul vitelor posedate de locuitori, acel al imobilelor și al instalațiilor industriale [37].

În general, considerînd datele statistice menționate, constatăm că la începutul perioadei regulamentare tîrgul Huși avea o populație puternic diferențiată, în care, alături de o numeroasă pătură de negustori și meșteri, avem un însemnat contingent de lucrători salariați încadrați în diverse categorii. Spre deosebire de anul 1820, sub aspect demografic, tîrgul nostru a cunoscut un real progres care va fi și mai evident în perioada marcată de aplicarea prevederilor Regulamentului Organic [38].

III. După trecerea termenului de șapte ani, în 1838, se face o nouă catagrafie. De această dată, sînt respectate cu strictețe prevederile regulamentare [39]. În tabelele statistice, indivizii apar grupați numai în categoriile fiscale recunoscute de organizarea financiară a noii legiuri. Dispar acele categorii incluse în catagrafia anterioară la rubrica burlacilor, a pîndarilor de la vii sau a slugilor. În schimb, crește numărul birnicilor, categorie în cuprinsul căreia sînt incluși mulți dintre indivizii notați mai sus.

Pare surprinzător — la prima vedere — că totalul indivizilor stabilit de recensămîntul din 1838 se ridică abia la cifra de 2127 [40]. Ar rezulta că, în perioada de șapte ani scursă de la intrarea în vigoare a Regulamentului Organic, nu s-a înregistrat nici un spor în rîndul

---

35 Astfel, căpitanul Cerne sîrbul, unul dintre cei trei foști voluntari în armata rusă, consemnat în tabelul statistic al anexei III, făcea parte din conducerea complotului. Cf. Gh. Platon, *Complotul lui Ioniță Popovici din anul 1839 din Moldova*, în manuscris.

36 Arh. St. Iași, Tr. 644, op. 708, nr. 311, Anexa V.

37 Aflăm astfel că tîrgul avea 1217 case și 749 instalații industriale, dintre care: 26 velnițe și 717 așa numite fabrici, în realitate ateliere. În rîndul acestora sînt menționate: 5 fabrici de luminări, una de pălării, 10 de piele, una de găitanuri, 8 de săpun prost, 5 fierării și 700 (războaie, probabil) de mătase și lînă. Din nefericire, indicațiile se mărginesc la atît. Nu se specifică numărul lucrătorilor.

38 În aprecierea situației generale trebuie avut în vedere faptul că în anul 1834 capitala ținutului a fost mutată de la tîrgul Fălciu la Huși.

39 Arh. St. Iași, Tr. 1316, op. 1488, nr .1285, și 533, f. 89 și 103—105. Anexa VI.

40 În urma reviziei făcute la sfîrșitul anului 1838 au mai fost adăugați un număr de oameni. Vezi Anexa VI.

populaţiei. Dimpotrivă, suma este chiar mai redusă. Aceasta se datorește faptului că în tîrg — şi acesta era un fenomen cu caracter general — exista o puternică fluctuaţie mai ales în rîndul „oamenilor fără căpătăi" care, în general, fiind lucrători salariaţi, mai ales în serviciile domestice, rămîneau în tîrg doar atîta vreme cît dura contractul încheiat de obicei pe termen scurt.

În lipsa unor schimbări cantitative vizibile, s-au operat, după cît se pare, anumite modificări cu caracter calitativ. Astfel, diversele categorii în care erau încadraţi locuitorii au căpătat mai multă stabilitate sub regimul promovat de Regulamentul Organic.

Din păcate, spre deosebire de lucrarea anterioară, catagrafia din 1838, din cauza sărăciei datelor, nu permite alte observaţii privitoare la structura socială decît cele făcute direct pe marginea tabelului. Lipsa şi a altor notaţii nu îngăduie aprecieri referitoare la provenienţa diverselor categorii de locuitori. Mai mult chiar, în afară de populaţia evreiască, nici negustorii şi meşterii nu sînt clasificaţi diferenţiat, pe ramuri de negoţ sau meserii.

Cu toate aceste neajunsuri, catagrafia din 1838 reprezintă, prin informaţiile care le oferă, o punte de legătură necesară spre cealaltă statistică realizată în urma recensămîntului fiscal din 1845 care, prin modul de alcătuire şi prin datele ce le cuprinde, constituie documentul cel mai important pentru tratarea problemelor care fac obiectul cercetării noastre.

IV. În catagrafia din 1845 sînt incluşi nominal un număr de 2 423 de indivizi [41]. În general, în raport cu statistica anterioară, sporul populaţiei este puţin sensibil. Cifra va rămîne — în general — staţionară şi în perioada următoare. Faptul este confirmat, aşa cum vom vedea în continuare, de catagrafia din anul 1851.

Această aparentă stagnare, într-o perioadă care marchează un progres evident în toate ramurile activităţii economice, îşi are explicaţia sa bine determinată. Tîrgul Huşi, ca în general toate celelalte centre orăşeneşti ale Moldovei, fiind lipsit de industrie manufacturieră dezvoltată, nu putea absorbi forţa de muncă ce devenea tot mai răspîndită pe piaţa internă a Moldovei. Această forţă însă, neputîndu-şi găsi plasament decît în slabă măsură în mediul urban, era înghiţită, în cea mai mare parte, tot de agricultură.

Astfel, de pildă, tîrgul Huşi avea o evident de limitată capacitate de a absorbi mîna de lucru salariată. Sectoarele care necesitau o asemenea forţă de muncă erau cel domestic în special, în care includem şi slugile şi calfele de la negustori şi meşteri, sectorul de stat, care oferea unui număr restrîns de indivizi, posibilitatea de angajare în serviciile publice şi, în sfîrşit, sectorul viticol — destul de puternic reprezentat în tîrg şi în împrejurimile acestuia. Numeroşi indivizi, proveniţi mai ales din sate, găseau angajamente ca pîndari sau vieri.

[41] Arh. St. Iaşi, Tr. 1423, op. 1619, nr. 987, 988, 989. Anexa XI.

O dată satisfăcute necesitățile limitate ale acestor sectoare, posibilitățile de pătrundere și stabilire în tîrg pe alte căi erau deosebit de dificile. Făcînd abstracție de faptul că mutarea în orașe — pe cale legală, firește — implica în prealabil prezentarea dovezii de exercitare a dreptului de proprietate în cuprinsul tîrgului, stabilirea în centrele urbane presupunea o stare materială prosperă, mai ales pentru birnici sau pentru acei care doreau să exercite un comerț oarecare sau să profeseze o meserie.

Așa stînd lucrurile, stagnarea relativă a elementului demografic nu mai poate surprinde. De asemenea, mai trebuie reținut un fapt. Cu excepția sectorului de stat — al funcțiilor publice — și într-o oarecare măsură a celui viticol, sectorul domestic, mai ales, se caracterizează printr-o puternică fluctuație. Indivizii încadrați aici, în majoritate, încheiau contracte pe termen scurt la expirarea cărora plecau în alte părți. Locurile rămase libere se completau cu oameni proaspăt veniți. Circuitul însă, în mare vorbind, rămînea închis.

Aceste observații preliminarii vor întregi pe acele care se desprind din analiza datelor oferite de catagrafia din 1845.

De la început, frapează numărul mare al locuitorilor birnici și al căpătăierilor. Aceștia, luați la un loc, depășeau un sfert din totalul populației (648 oameni) [42]. Dacă avem în vedere și faptul că numărul negustorilor și al meșterilor, împreună cu calfele acestora, se ridică la 908 (dintre care 352 calfe) [43] oameni, desprindem o concluzie deosebit de importantă cu privire la profilul economic al tîrgului. Hușul, ca și majoritatea celorlalte centre orășenești ale Moldovei, avea un pronunțat caracter comercial și meșteșugăresc. O însemnată parte a populației însă se ocupa cu agricultura care continua să fie ramura principală de activitate. Profilul acesta reflectă și mai pregnant starea de lucruri la care ne-am referit mai sus.

Diversitatea notațiilor din catagrafie permit observații cu mult mai variate în comparație cu statisticile anterioare.

Deși informațiile în legătură cu proveniența și ocupațiile nu sînt complete, ele permit totuși observații pline de interes [44]. În primul rînd, se verifică faptul că stabilirea țăranilor la oraș, cu scopul de a scăpa de obligațiile feudale, constituia un fenomen real. Un număr de cel puțin 47 birnici și 48 căpătăeri sînt indicați ca fiind proveniți din sate în intervalul de timp scurs între cele două catagrafii. Pentru perioada aceasta și pentru cea următoare avem importante mărturii documentare din care rezultă că un însemnat număr de locuitori ai satelor — mulți din categoria fruntașilor — s-au stabilit în diverse tîrguri și în capitală [45]. Fenomenul este valabil și pentru tîrgul Huși.

---

[42] Anexa VII.

[43] Anexa VIII.

[44] Anexa VII.

[45] Cf. Gh. Platon, *Contribuții la cunoașterea frămîntărilor țărănești din Moldova în preajma și în timpul anului revoluționar 1848. Strămutarea locuitorilor, Studii și articole de istorie*, IV, Buc., 1962, p. 161.

Este semnificativă în acest sens informaţia potrivit căreia, la începutul anului 1849, un număr de 42 oameni din Cornii Unguri, — din care, după cît se pare, doar o parte devenise mahala a tîrgului — s-au strămutat la Huşi cu scopul — se notează în document — de „a scăpa de boeresc şi celelalte a lor îndatoriri după Aşezămînt". De asemenea, Departamentul averilor bisericeşti, referindu-se la acelaşi fapt, observa că un însemnat număr de oameni din acest sat, birnici şi însurăţei, „au început a pribegi în tîrgul Huşi, unde cumpărînd locuri îşi fac case şi, fără învoirea proprietăţii, se aşază acolo ca să scape de îndatoririle zilelor pontului".

În legătură cu pîndarii de la vii, pe aceeaşi linie, se nota că în rîndul acestora se află un însemnat contingent de oameni veniţi din sate [46].

Stabilirea ţăranilor în tîrguri şi oraşe constituie expresia veridică a luptei împotriva rînduielilor feudale, în desfăşurarea căreia oraşul şi populaţia orăşenească au jucat un rol important.

În afara celor veniţi din sate, numărul birnicilor se reîmprospăta mereu prin adaosul continuu de însurăţei şi de indivizi proveniţi din alte categorii, aşa cum se desprinde din tabelul statistic. Un însemnat număr, (211) provine din căpătăeri, adică din oameni care şi-au stabilit domiciliul definitiv în tîrg. Aceştia, în majoritate, provin tot din sate.

Dintre birnici se recruta un contingent important de pîndari la vii sau slujitori ai diferitelor instituţii. Un număr la fel de însemnat era oferit de categoria căpătăerilor din care se recrutau, în cea mai mare parte, slugile şi argaţii.

Urmărirea nominală a celor 102 de birnici şi căpătăeri, notaţi ca pîndari sau slugi la vii precum şi a celor 30 de indivizi trecuţi în categoria nevolnicilor [47] şi indicaţi ca avînd aceeaşi îndeletnicire, permite, cu aproximaţie, fireşte, stabilirea numărului acelora ce posedau vii în podgoria Huşului. Astfel, în total, sînt indicaţi un număr de 135 proprietari individuali, dintre care 23 boieri, 5 privilegheţi, 15 birnici, 7 căpătăeri, 5 nevolnici, un hrisovolit şi 79 negustori, meşteri şi alţi oameni fără specificaţie.

Faptul că în profilul tîrgului economia agrară deţinea un rol important şi că pentru o însemnată parte a populaţiei — cel puţin pentru majoritatea birnicilor şi a căpătăerilor — agricultura constituia sursa principală a existenţei, avea să aibă importante repercusiuni de ordin social. Crizele agrare, accentuate la maximum de o serie de factori naturali, mai ales la jumătatea secolului al XIX-lea, aveau să înăs-

---

[46] Ispravnicul arăta că în podgoria Huşului „se află pe la viile boereşti şi neguţitoreşti îndestui pîndari, adunătură de prin sate, mahalale a tîrgului. Aceşti oameni — se arată în continuare în raport — odinioară s-au aflat vieţuitori ca şi alţi locuitori din sate şi tîrguri. Dar, după prefacerea nenorocitelor soarte, au găsit mijlocul pîndăriei, spre înlesnire vieţuirii lor, cu plata ce eu de la proprietarii viilor". Arh. St. Iaşi, Tr. 1772, op. 2020, nr. 15. 538 şi Tr. 1339, op. 1521, nr. 1461, f. 105. Vezi şi Gh. Platon, *Contribuţii la cunoaşterea frămîntărilor ţărăneşti din Moldova în preajma şi în timpul anului revoluţionar 1848. Strămutarea locuitorilor. loc. cit.*

[47] Anexa X.

prească considerabil condiţiile de viaţă mai ales a acelora dintre locuitorii din tîrguri şi oraşe legaţi de producţia agricolă. În asemenea împrejurări, în condiţiile în care tîrgurile — şi Huşul în speţă — nu ofereau mijloace suficiente de existenţă, asistăm la o deplasare masivă spre sate, a unei însemnate părţi din populaţia orăşenească, în căutare de angajamente şi hrană. La jumătatea secolului al XIX-lea — în jurul anilor 1846—1849 — situaţia din tîrgul Huşi ne oferă un exemplu sugestiv în această privinţă.

În primul rînd, şi locuitorii tîrgului Huşi aveau întemeiate motive de nemulţumire în urma abuzului flagrant pe care l-a constituit înscrierea în catagrafia din 1845 a căpătăerilor. În urma acestei operaţii, locuitorii birnici, mai ales, erau făcuţi responsabili de plata dărilor la care erau supuşi indivizii — prin excelenţă nestatornici — încadraţi în această categorie. Din această cauză, care s-a adăugat la cele semnalate mai sus, toate grefate pe fondul crizei generale a sistemului feudal, cu variatele şi profundele sale implicaţii, situaţia locuitorilor tîrgului Huşi s-a înrăutăţit considerabil.

La 17 octombrie 1846, ispravnicul ţinutului Fălciu raporta Vistieriei că locuitorii din mahalalele tîrgului, birnicii în speţă, s-au plîns că sînt împovăraţi cu dările căpătăerilor „ce lipsesc cu totul a lor fiinţă încă de la prescriere". Fiind impuşi să plătească solidar şi impozitele ce reveneau asupra birnicilor care lipseau, nu mai erau capabili să achite la termen sumele corespunzătoare. Strîngerea banilor — sublinia dregătorul — se face „cu împrumutare din sfert în sfert". La aceasta se mai adaugă, arată ispravnicul în continuare, şi „lipsa pîinii ce urmează la acest ţinut" [48].

Seceta şi lăcustele, mai cu seamă, la care s-a adăugat şi epidemia de holeră din vara anului 1848 [49], au avut consecinţe tragice asupra populaţiei tîrgului. Aceste consecinţe au fost resimţite nu numai de birnici ci, în egală măsură, de toate acele categorii pentru care agricultura constituia măcar o ocupaţie complementară. Şi, după cît se pare, chiar negustorii şi meşterii — cel puţin unii dintre dînşii — care nu-şi puteau agonisi existenţa numai din comerţ sau meserie — practicau în continuare şi agricultura pentru a-şi procura necesarul pentru trai. Este un indiciu, confirmat documentar [50], al slabei dezvoltări a aşezărilor orăşeneşti.

---

[48] Arh. St. Iaşi, Tr. 133, op. 1521, nr. 1448, I. 537—538.

[49] În total, epidemia a făcut 177 victime. În mare majoritate, au fost contaminaţi — aşa cum se arată într-un raport al Comisiei sănătăţii, din 9 august 1848 — „locuitorii din starea de gios care fiind săraci trebuie agiutaţi". Arh. St. Iaşi, Tr. 1757, op. 2005, nr. 653, f. 169, 664—668, 687.

[50] Este sugestivă în acest sens o cerere adresată Isprăvniciei de Fălciu la 12 iulie 1847 de „obştea breslelor patentari şi calfe din partea neguţătorilor din Fălciu". Aceştia subliniau textual: „tîmplare nerodirii semănăturilor ce *unii din noi nădăjduiau tot într-ace hrană a plugului*" (s.n. Gh. P.), a determinat pe mulţi dintre dînşii să se strămute. Cei care au rămas nu mai pot suporta obligaţiile şi „... la locul acesta sîntem peritori de foame". Cf. Arh. St. Iaşi, Tr. 1339, op. 1521, nr. 1112, f. 3.

La 31 iulie 1847, isprăvnicia ţinutului Fălciu raporta din nou că peste 100 de oameni, din categoria birnicilor şi din *„patentarii corporaţiilor"* (s.n. Gh. P.), în cursul primăverii, „lipsiţi fiind de zilnica hrană", s-au dus să muncească pe moşia Ciorăşti din ţinutul Covurlui. Aici, „înglodîndu-se în datorii — se menţionează în continuare în raport — nu s-au mai turnat... şi după ştiinţa luată, în toată curgerea anului nu să pot plăti de datorii". Deoarece aceştia nu-şi plăteau dările, evaziunea fiscală era deosebit de acută [51].

În afara celor indicaţi mai sus, în unele dosare speciale sînt notaţi alţi numeroşi fugari din Huşi [52]. Pentru căutarea acestora sînt trimişi reprezentanţii cartierelor, însoţiţi de slujitorii corespunzători. Astfel, spre exemplu — aşa cum rezultă dintr-un raport al sămeşiei ţinutului adresat Vistieriei — la 23 noiembrie 1848 — în cursul anului precedent, au fost trimişi trei vornicei şi un slujitor care au umblat, fără nici un rezultat, din septembrie 1847 pînă în februarie 1848. Chiar în cazul în care erau găsiţi, locuitorii refuzau să se întoarcă. De asemenea, adeseori, proprietarii la care fugarii găsiseră adăpost, refuzau să le dea drumul.

Sameşul menţionează că, în momentul în care îşi scrie raportul, populaţia dajnică a tîrgului nu mai este solvabilă. Făcînd abstracţie de dispreţul ce-l manifestă atunci cînd subliniază că în tîrg au rămas doar „nişte oameni încungiuraţi de ticăloşie, săraci, leneşi şi beţivi, neputincioşi, cerşetori pe uliţe şi nestatornici întru tocmelile lor cu alţii", este interesant de observat că o mare parte a populaţiei dajnice, începînd chiar de la alcătuirea catagrafiei, s-a împrăştiat din cauzele la care ne-am referit mai sus. Aceasta ilustrează starea precară economică a tîrgului care, în aceste împrejurări — ce pot fi socotite drept excepţionale — nu putea asigura mijloace de subzistenţă unei însemnate părţi a populaţiei sale [54].

Este foarte importantă observaţia din care rezultă că o mare parte din birnicii mahalalelor, acei mai înstăriţi, pentru a scăpa de obligaţiile multiple ce reveneau categoriei în care erau încadraţi, au intrat în rîndul patentarilor [55]. Semnalarea acestui fenomen constituie un indiciu preţios cu privire la stabilirea provenienţei negustorilor şi meşterilor. De asemenea, se verifică adevărul în conformitate cu care diferenţierea în rîndul populaţiei orăşeneşti, mai ales în vremuri de criză, era deosebit de rapidă.

---

[51] Ibidem, nr. 1461, f. 363.

[52] Astfel, într-un dosar pe anul 1847, în afară de multe notaţii individuale, sînt trecuţi în bloc o dată 46 oameni, apoi 21 şi alţi 67 din satele Corni, Cotroceni şi Broşteni, aflate pe moşia tîrgului. Sînt menţionaţi de asemenea şi alţi 39. Ibidem, f. 46, 170, 299—300, 586, passim.

[53] Ibidem, Tr. 1768, op. 2017, nr. 458. f. 797, 838.

[54] Dregătorul indica drept cauze ale acestei situaţii următoarele: „lipsa de pîine şi alte necontenite nevoi şi beilicuri în trebuinţele oştenilor, săcetele şi ucidere lăcustelor... la comisia prescrierii catagrafiei trecute s-au înscris pe toţi cîţi s-au găsit, atît locuitori cît şi argaţi şi pîndari, iar pe alţii, din răul lor obicei, avîndu-şi mai multe porecliri, s-au înscris şi în cîte două locuri..." Ibidem.

[55] Ibidem.

În sfîrşit, dregătorul nostru, în încheierea raportului menţionat, referindu-se şi el la numărul mare de locuitori din Huşi care au mers în calitate de muncitori agricoli pe moşia Ciorăşti, proprietate a vornicului D. Mavrocordat, arată că boierul, după ce a încheiat contractul cu locuitorii, „îi duce pînă acolo legaţi pentru munca de praşilă şi apoi, sfîrşind pe aceasta, să mai îndeletnicescu şi cu toate celelalte munci de preste an, precum şi pe coasă, pe săcere şi pe treier, încît ei niciodată sînt slobozi". Unii dintre dînşii au fugit şi de acolo. Aceştia însă n-au mai revenit la Huşi, „ca unii ce înapoi n-au la ce să mai întoarce".

Din toate aceste cauze, din numărul total al dajnicilor, lipsesc „aproape giumătate". Cei rămaşi sînt atît de săraci [56], încît, în nici un caz, nu pot acoperi suma de 10 573 lei şi 16 parale care reprezintă rămăşiţa neîncasată ce revine asupra celor care lipsesc.

Un raport cu constatări asemănătoare este trimis de ispravnicul ţinutului la 6 decembrie 1848 [57]. Acesta, arătînd că locuitorii rămaşi în tîrg sînt forţaţi, peste puterile lor, să plătească dările pentru un număr de 145 oameni, majoritatea fugari [58], subliniază că şi din cei rămaşi, care sînt „cei mai săraci şi ticăloşi ... cea mai mare parte sînt împrăştieţi după muncă pe la feluri de locuri spre agonisire hranei ... avînd dintre toţi lăcuitorii acestor mahalale, numai trei cîte doi boi, iară cielanţi toţi numai cu palmele".

În pofida repetatelor sezisări ale autorităţilor ţinutale, Vistieria refuza să reducă birul ce revenea asupra populaţiei dajnice din tîrgul Huşi.

În anul următor, la 4 iulie 1849, dregătorul revine cu un raport în care înfăţişează din nou, detaliat, situaţia grea în care se găseşte populaţia dajnică a tîrgului. Sărăcia este atît de mare încît este peste putinţă să se poată strînge rămăşiţa banilor birului. Cei rămaşi, nemaiputînd suporta necontenitele sarcini care se abat asupra lor — numai darea, la fiecare sfert, se urcă la peste 25 lei — „nu contenesc a pribegi". În tot cursul anului, de asemenea, locuitorii au fost continuu obligaţi să facă transporturi necesare trupelor de ocupaţie [59].

Cercetările efectuate de comisia instituită de Vistierie, dovedesc că, în octombrie 1849, locuitorii din tîrgul Huşi erau încărcaţi şi tre-

[56] În document, în această privinţă, se arată că „... nu se găseşte pe la toate casele acestui tîrg nici o pereche de boi, iară prin casele lor numai cîte un ţolişor ci se învălescu şi cîte puţin vin ce au făcut în viile lor, în privire că nu li-l cumpără nimine l-au şi băut tot ei". Ibidem.

[57] Arh. St. Iaşi, Tr. 1352, op. 1535, nr. 298, f. 8, 15. În legătură cu deplasarea sezonieră a unei anumite categorii de locuitori din tîrgul Huşi, este interesant de notat că, pînă tîrziu, numeroşi bulgari care se ocupau cu grădinăria, se deplasau pentru întreaga perioadă de vară, uneori pe timp mai îndelungat, în căutare de locuri pentru practicarea ocupaţiilor lor". Cf. I. Gugiuman, *Migraţiunea sezonală a bulgarilor grădinari huşeni, loc. cit.*

[58] În total sînt incluşi 30 morţi, 9 nevolnici, 7 înscrişi de două ori şi trei în slujba miliţiei. Restul sînt fugari.

[59] Arh. St. Iaşi, Tr. 1352, op. 1535, nr. 298, f. 29, 33, şi Tr. 1339, op. 1521, nr. 1483, f. 243—244.

buiau să plătească în plus dareà pentru un număr de 173 oameni. De asemenea, oamenii erau impuşi să plătească pînă la 100 lei pe an şi din cauza abuzurilor şi delapidărilor comise de strîngătorii banilor [60].

Cu toate „cruntele execuţii ... asprimea biciului ... vînzările la lisitaţie a lucrurilor ..." precum şi a altor mijloace întrebuinţate, sumele delapidate, în valoare de 2 167 lei 34 bani, n-au putut fi acoperite [61].

Din cauza multiplelor dări şi a jafului la care au fost supuşi, locuitorii care au mai rămas în tîrg au ajuns într-o asemenea „de istov ticăloşie", încît — relata ispravnicul într-un amplu raport din noiembrie 1849 — nu mai sînt în stare „nu numai a mai plăti asemine dări împovărătoare, dar nici a-şi pute închipui zilnica hrană a nevîrsnicilor lor copii, pentrucă cu munca mîinilor lor nu sînt în stare a mai întîmpina zilele cu care au rămas datori la oricine s-au îndurat a le da bani pe muncă ca să scape de eczăcuţie banilor birului" [62].

Situaţia locuitorilor tîrgului Huşi a fost cu atît mai tragică cu cît, numai cu cîţiva ani mai înainte, o bună parte a aşezărilor fuseseră mistuite de un puternic incendiu. Astfel, în urma acestui flagel, care s-a produs la 21 iulie 1844, potrivit evaluărilor, au ars 191 case şi 50 dugheni, pagubele cifrîndu-se la însemnata sumă de 1 285 750 lei. Numărul familiilor sinistrate s-a ridicat la 281, dintre care, se specifică, „200 au rămas în desăvîrşită afanisire încît nici pîine de toate zilele nu au de unde o închipui, afară de o miluire".

De asemenea, cu prilejul incendiului, au pierit în flăcări, un număr de 20 oameni, bărbaţi, femei şi copii [63].

În faţa acestei situaţii şi împotriva execuţiilor brutale la care era supusă, sărăcimea tîrgului Huşi a adoptat o atitudine fermă care a determinat atît organele locale, cît şi pe cele ale autorităţii centrale, să le acorde scutirile solicitate.

Iată cum este relatat acest episod de către dregătorul ţinutului, în raportul amintit mai sus : „Făcîndu-se oarecare execuţii pentru strîngerea banilor birului starea lor cea ticăloasă aducîndu-i în deznădăjduire, s-au adunat cu toţii la tahtul isprăvniciei, au îngenunchet cu fimeile şi copiii lor, strigînd în desperaţie că ei au plătit birul lor şi nu numai că nu sînt în stare a plăti şi birul a 150 nume, ce nu au fiinţă şi de la catagrafie îi plătesc, ca o osîndă pentru păcatele lor, dar nu au nici închipuire pentru hrana lor, hotărînd că afară de birul lor, pe capul fiecăruia, aflători de faţă, şi toţi deopotrivă în stare lor ce

[60] Din datele comisiei reiese că locuitorii sînt încărcaţi cu dările a 60 morţi, 47 fugiţi pe la locuri necunoscute, 2 pribegiţi peste hotar, 53 căpătăeri fugiţi şi 11 oameni înscrişi în două locuri. Noul sameş nota, într-un raport din 17 octombrie 1849, printre altele, următoarele fapte : „vornicii ciastiilor, fiind tot din numărul acelor săraci... au găsit prilej a sfetarisi din bani şi în tot sfertul îndepline banii sfetarisiţi cu banii din sfertul începător, încît în anul 1848 s-au lămurit sume însămnate pierdute de vornici şi de alţi strîngători de bani, pe care neavînd stare a-i plăti, iarăşi au căzut asupra săracilor ...". Ibidem, Tr. 1339 op. 1521, nr. 1483, f. 291.

[61] Ibidem.

[62] Ibidem, f. 305—306 şi Tr. 1352, op 1535, nr. 298, f. 71, 92.

[63] Arh. St. Iaşi, Tr. 926, op. 1065, nr. 507, f. 3, 5, 6—10, 17, 20, 33—34 şi passim.

ticăloasă, nu mai sînt în stare a pute plăti". O asemenea „desnădăjduită desperaţie — accentua dregătorul — a determinat isprăvnicia să suspende execuţia [64].

Din cauza împrejurărilor asupra cărora am stăruit mai sus, în raport cu situaţia exprimată de catagrafia din 1845 [65], în anul 1849, numărul birnicilor şi al căpătăerilor din tîrgul Huşi scăzuse simţitor. Ambele categorii mai erau reprezentate doar prin 437 oameni [66].

Considerînd că nu este cazul să stăruim aici asupra acestor probleme, cele notate mai sus fiind suficiente pentru completarea informaţiilor oferite de catagrafia din 1845, în continuarea analizei categoriilor incluse în suspomenita catagrafie, trebuie să ne oprim asupra datelor referitoare la breslele de negustori şi meşteri.

Tabelul statistic alcătuit prin analiza nominală a negustorilor şi a meşterilor, permite concluzii deosebit de importante pe linia preocupărilor care fac obiectul prezentei lucrări [67].

În primul rînd, se constată — şi aceasta trebuie subliniat — că asociaţiile de negustori şi mai ales breslele meşteşugăreşti, în etapa regulamentară, îşi pierduseră caracterul închis, static, pe care li-l conferise sistemul feudal de organizare. Rîndurile negustorilor şi meşterilor erau continuu reîmprospătate prin oameni proveniţi din diferite categorii sociale care posedau, fireşte, mijloacele sau calificarea necesară. Aceştia apar notaţi în catagrafie prin denumirea generică de spornici. Spornicii intrau — aproape fără excepţie — în rîndul calfelor şi a treptei sau stării a III-a. Rigiditatea care se mai menţine încă în interiorul breslelor de negustori şi meşteri, nu mai provine din reguli inserate în statutele de breaslă, ci din condiţiile materiale ale indivizilor. Treapta sau starea erau în raport direct proporţional cu cifra de afaceri. Trecerea la o categorie superioară, de la calfe la starea sau treapta a II-a şi de la starea sau treapta a III-a la a II-a, aşa cum se desprinde din tabelul statistic, în comparaţie cu numărul negustorilor şi meşterilor, se făcea pe scară foarte redusă. În schimb însă, mai frecventă era decăderea de la o stare sau treaptă superioară la una inferioară, fapt care marchează situaţia materială precară a unui însemnat număr de indivizi aparţinînd acestei categorii, concurenţa precum şi puternica diferenţiere care se opera continuu.

[64] Ibidem, Tr. 1339, op. 1521, nr. 1483, f. 305—306.

[65] Anexa VII.

[66] Comisiile însărcinate cu cercetarea numărului de birnici şi căpătăeri au întocmit următoarea situaţie:

	Suma tăbliţei	Spor cu porunca Vistieriei	Scădere cu cartea Vistieriei	Lipsa în împrejurările arătate	Ce se află	Spor ce s-au găsit	Suma peste tot cu sporiţii
birnicii	452	55	89	124	294	38	332
căpătăerii	158	—	—	53	105	—	105
Total	610	55	89	177	399	38	437

Cf. Arh. St. Iaşi, Tr. 1352, op. 1535, nr. 298, f. 47—48—57.

[67] Arh. St. Iaşi, Tr. 1423, op. 1619, nr. 995, Anexa, VIII.

Interesant de semnalat este şi faptul că unii din meşteri, deşi încadraţi între patentarii tîrgului, lucrează prin unele sate unde se stabilesc „vremelnic", aşa cum se specifică în catagrafie. Numărul acestora este destul de ridicat şi în el sînt incluşi indivizi cu meserii diferite. În aceeaşi categorie intră şi unii negustori, aparţinînd în mod exclusiv breslei precupeţilor, a căror afaceri erau strîns legate de achiziţiile ce le puteau face din sate.

Este greu de stabilit categoria socială a acelor nou intraţi în rîndul negustorilor şi meşterilor. Doar în două din cazurile pe care le-am urmărit se face menţiunea expresă — pentru o calfă de crîşmar şi pentru un teslar de treapta a III-a — a provenienţei din sate. Cu toată sărăcia informaţiilor —cei care au alcătuit statistica au făcut notări de acest gen numai în cazul în care indivizii în cauză mai aveau anumite legături fiscale cu satele de origine — putem presupune că mulţi dintre însurăţeii şi holteii specificaţi în catagrafie sînt veniţi de la sate.

Împrejurările la care ne-am referit mai sus şi care au urmat perioadei în care s-a alcătuit catagrafia, au afectat în egală măsură şi situaţia negustorilor şi a meşterilor din tîrgul Huşi. Statistica alcătuită în 1849 de comisia însărcinată cu cercetarea prefacerilor survenite în rîndul populaţiei dajnice a tîrgului, reflectă faptul că intervenisera schimbări sensibile şi în acest sector [68].

Foarte numeroşi negustori şi meşteri — care trebuie adăugaţi la numărul celor încadraţi special în această categorie — sînt cuprinşi în rîndul supuşilor străini, al evreilor şi ţiganilor [69]. La 17 din cei din urmă, care sînt robi mînăstireşti, se notează că provin din diferite sate.

Ţiganii robi, meseriaşi, se bucurau de un tratament special. De obicei, în schimbul unei plăţi în bani, aveau libertatea să se stabilească în tîrguri unde-şi puteau exercita nestingheriţi meşteşugul, încadrîndu-se în prevederile statutare ale breslelor respective.

Supuşii străini, de asemenea, la adăpostul protecţiei consulatelor, îşi exercitau comerţul sau meseria la adăpost de vexaţiile de care nu erau scutiţi autohtonii. De aceea, şi în cazul acesta, se verifică tendinţa autohtonilor de a intra sub protecţia unei puteri străine, în special sub cea a Austriei, care, după cum se ştie, avea cei mai mulţi prozeliţi.

În sfîrşit, ultima categorie de locuitori înscrisă în catagrafia din 1845 este aceea a oamenilor nesupuşi dărilor [70]. Din rîndul acestei categorii făceau parte slujitorii bisericii, privilighetii — pe care i-am mai întîlnit şi mai înainte — bătrînii şi nevolnicii, văduvele precum şi cei scutiţi cu cărţile ocîrmuirii şi slugile boierilor.

Printre nevolnici — aşa cum am arătat la timpul potrivit — mulţi se aflau la viile din podgoria Huşului. De asemenea, unii sînt indicaţi ca fiind veniţi din sate. Tot din sate sînt provenite şi unele din slugile boiereşti.

---

[68] Vezi adaosul la Anexa VIII.
[69] Anexa IX.
[70] Anexa X.

Văduvele, ca şi nevolnicii, de altfel, erau scutite de impozitul individual, de capitaţie. În schimb însă, trebuiau să plătească impozitul pe venit în eventualitatea în care aveau alte surse de existenţă.

Aşa cum am arătat şi mai sus, în total, numărul indivizilor înscrişi în catagrafia din 1845 se ridică la cifra de 2 423 [71]. În urma calamităţilor naturale din perioada 1846—1849 şi a cumplitei opresiuni fiscale, care au provocat sărăcirea maselor orăşeneşti, populaţia s-a rărit. O parte a pierit din cauza molimelor — a epidemiei de holeră ce a bîntuit în vara anului 1848 — iar alta s-a deplasat spre sate — unde a rămas definitiv— în căutare de hrană. Considerînd şi faptul că pînă la 1849, cu toate împrejurările grele — aşa cum am putut constata — un număr de oameni s-a stabilit totuşi în tîrg, în primele luni ale acestui an, populaţia Huşului atingea doar cifra de 1900 indivizi capi de familie [72].

Deci, la jumătatea secolului trecut, deşi în tîrgul nostru, mai vizibil decît în trecut, se operaseră schimbări însemnate, în sensul că procesul de stabilire a locuitorilor proveniţi din sate devenise mai intens şi populaţia de negustori şi meşteri, diferenţiată în variate ramuri atestă o bogată activitate productivă şi de schimb, împrejurări excepţionale, generate sau amplificate de existenta modului de producţie feudal în descompunere, au dat naştere unui proces invers decît cel firesc. Neputîndu-şi asigura existenţa, în condiţiile slabei dezvoltări a tîrgului, o parte a populaţiei, mai ales aceea care-şi făcuse din agricultură sursa principală de existenţă — şi aceasta era destul de numeroasă nu numai în Huşi — a plecat spre sate în căutare de angajamente, părăsind, temporar sau definitiv, aşezarea.

După 1849 situaţia se va ameliora. Normalizarea situaţiei interne — în limitele în care se poate vorbi de o situaţie normală în condiţiile dominaţiei sistemului feudal — va permite restabilirea echilibrului demografic în tîrgul Huşi.

Deşi apropiat de aceste evenimente, recensămîntul din 1851 ilustrează această stare de lucruri. Numărul total al locuitorilor tîrgului se ridică din nou la 2461 indivizi.

V. Criteriile noi care au stat la baza lucrărilor din 1851 se reflectă în informaţiile mai bogate şi mai variate în raport cu catagrafia precedentă. În afară de datele privind provenienţa, ca element nou, deosebit de important, intervin explicaţiile în legătură cu cauzele şi numărul indivizilor scăzuţi în intervalul dintre cele două catagrafii (1845—1851). Astfel, de pildă, din situaţia privind birnicii şi căpătăerii [73] se desprinde — aşa cum am arătat şi mai sus — că în perioada de timp scursă între cele două lucrări catagrafice, au fost scăzuţi din tabelele Vistieriei, din motive pe care le cunoaştem, un însemnat număr de

---

[71] Anexa XI.

[72] Populaţia este repartizată astfel: 397 birnici, 25 bejenari, 110 mazili, 395 patentari (negustori), 475 meşteri, 56 dezrobiţi, 151 căpătăeri, 300 nedajnici. Cf. Arh. St. Iaşi, Tr. 1339, op. 1521, nr. 1207, f. 28—29.

[73] Arh. St. Iaşi, Tr. 1768, op. II 2018, nr. 881, Anexa XII.

birnici. Numărul total al celor scăzuţi se ridică, numai în cazul birnicilor, la 365. Printre aceştia sînt incluşi 53 fugari şi 213 scăzuţi prin porunci exprese ale Vistieriei. Aceştia din urmă, în marea lor majoritate, reprezintă atît pe acei înscrişi prin abuz în catagrafia precedentă, cît mai ales pe acei care din pricina condiţiilor grele părăsiseră tîrgul şi se stabiliseră în locuri rămase necunoscute reprezentanţilor ocîrmuirii.

Interesează în mod deosebit indivizii scăzuţi din rîndul birnicilor pe motiv că au intrat în categoria negustorilor şi a meşterilor. În intervalul amintit, un număr de 18 oameni [74] izbutiseră să-şi modifice situaţia şi categoria socială în acest sens. Deşi numărul este mic, se probează totuşi existenţa fenomenului de continuă prefacere şi înoire a stărilor sociale care populau aşezările orăşeneşti ale Moldovei. Observaţia este valabilă, în egală măsură şi pentru prefacerile asemănătoare intervenite în cadrul celorlalte categorii sociale.

Adîncile prefaceri sociale şi fenomenul de continuă reîmprospătare a populaţiei orăşeneşti sînt atestate, la fel de evident, de notaţiile referitoare la provenienţă. Astfel, de pildă, dacă în perioada de care am vorbit au fost scăzuţi numeroşi birnici în raport cu suma iniţială (365), nu mai puţin apreciabil este şi numărul celor sporiţi în aceeaşi perioadă. Ce este foarte important de subliniat, este faptul că din totalul de 256 oameni, un număr de 158 — aproape jumătate — sînt indicaţi ca fiind veniţi din alte locuri. Majoritatea acestora provin de la sate. Aceasta probează că — deşi în perioada noastră, din cauza împrejurărilor excepţionale asistăm la un exod masiv al populaţiei orăşeneşti spre sate — totuşi, tendinţa generală a clăcaşilor de a se stabili în tîrguri cu scopul de a scăpa de obligaţiile feudale, rămîne încă perfect vizibilă [75].

Observaţii de aceeaşi natură se desprind şi din analiza tabelului care exprimă situaţia populaţiei de negustori şi meşteri reflectată în catagrafia din anul 1851 [76].

Un însemnat număr dintre aceştia, în condiţiile pe care le cunoaştem — nemaiputîndu-şi cîştiga existenţa din negoţul sau meseria pe care le practicau, loviţi şi de concurenţa confraţilor lor mai puternici, au părăsit tîrgul, au trecut în rîndul altor categorii sociale sau au fost scăzuţi cu aprobarea expresă a Vistieriei. Numărul celor nou înscrişi însă, în rîndul patentarilor, depăşeşte pe cel al scăzuţilor.

Şi aici, din analiza nominală a datelor privind provenienţa, se constată — ca şi în cazul catagrafiei precedente — procesul normal de formare a calfelor de meşteri şi negustori, din rîndul însurăţeilor şi al holteilor, transformarea calfelor în negustori sau meşteri de starea sau treapta a III-a precum şi cazurile mai puţin frecvente de ridicare

---

[74] Dintre aceştia, 6 deveniseră cîrşmari, 6 butnari, 4 cizmari, un tabacar şi o calfă de bogasier.

[75] Anexa XII.

[76] Arh. St. Iaşi, Tr. 1768, op. 2013, nr. 880, Anexa XIII.

la trepte sau stări superioare. În acelaşi timp, ca un rezultat în care intervine şi concurenţa, fireşte, se observă decadenţa meşterilor sau a negustorilor la trepte sau stări inferioare.

Spornicii, ca şi în cazul altor categorii, în mare parte — aşa cum probează unele informaţii, e drept, nu suficient de precise — provin din sate. În categoria aceasta intră, de asemenea, mulţi dintre acei indicaţi ca provenind „din alte locuri".

Pentru această perioadă avem şi informaţii cu privire la manufacturile din Huşi şi la mîna de lucru ce le deservea. Spre sfîrşitul deceniului al V-lea, în Huşi, funcţionau două zalhanale. Una, înfiinţată de arendaşul Glodeanu, funcţiona pe baza diviziunii muncii cu peste 50 salariaţi angajaţi permanenţi şi alţi cîţiva tocmiţi vremelnic[77].

Considerarea şi de această dată a numeroşilor negustori şi meşteri existenţi în rîndul supuşilor străini sau al evreilor — incluşi separat şi în catagrafia din 1851[78] — ne permite să constatăm din nou, atît varietatea meşteşugarilor şi a ramurilor de negoţ, cît şi ponderea acestei populaţii, fapt care asigura tîrgului Huşi un pronunţat caracter comercial şi meşteşugăresc.

Trecînd peste alte observaţii sugerate de categoriile de indivizi incluşi la rubrica celor nesupuşi dărilor[79], trebuie să remarcăm că datele oferite de catagrafia anului 1851 completează în chip fericit tabloul general privind dinamica demografică a tîrgului Huşi în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Cu excepţia perioadei de la 1820 la 1831, cînd se constată un salt apreciabil în creşterea populaţiei, în rest, din cauzele asupra cărora am stăruit, nu se mai înregistrează salturi spectaculoase[80]. În schimb însă, prefacerile în cadrul anumitor categorii de locuitori — a celor principale, în speţă — sînt perfect vizibile şi ele vădesc procesul de consolidare şi de stabilizare a vieţii orăşeneşti.

Sumarele observaţii care le-am desprins din analiză, în special, a datelor statistice — notăm că acestea pot fi extinse şi asupra altor categorii de materiale — impun şi unele concluzii cu caracter mai general necesare în cercetările de genul celora întreprinse de noi.

Aşa cum s-a putut constata, tîrgul Huşi păstra în continuare un pronunţat caracter rural. Birnicii mai ales, a căror număr a crescut, în general, de la o catagrafie la alta[81] şi care locuiau în special în

[77] L. Boicu, *Despre stadiul manufacturier al industriei în Moldova*, «Studii şi cercetări ştiinţifice, Istorie», anul XI (1960), fasc. 1, p. 132. În condica de venituri şi cheltuieli sînt indicaţi pe categorii toţi salariaţii manufacturieri. Vezi şi N. N. Constantinescu, *Din istoricul formării şi dezvoltării clasei muncitoare din România*, Ed. Politică, Buc. 1959, p. 88—89.

[78] Arh. St. Iaşi, Tr. 1760, op. 7018, nr. 880, Anexa XIV.

[79] Ibidem, condica nr. 881, Anexa XV.

[80] Anexa XVI.

[81] Ibidem.

Catagrafia din 1820

Birnici [1]	Negustori hrisovoliţi	Sîrbi hrisovoliţi	Rupte de Vistierie	Sudiţi[2]	Slugi[3]	Bejenari[4]	Scutelnici şi breslaşi[5]	Mazili, ruptaşi şi rupte	Încadraţi în diverse slujbe în tîrg[6]	Evrei sudiţi[7]	Preoţi, diaconi şi dascăli [8]	PrivilighEţi[9]	Vataji boiereşti[10]	Iertaţi de bir [11]	Total
135 + 18	58	136	64	33	99 + 30	16	61 + 36	17	32	40	56	8	13	21	873

Arh. St. Iaşi, Tr. 166, op. 184, nr. 14. Totalurile calculate aici diferă de cele de la fila 242 din catagrafie. Încadrarea în diverse categorii am realizat-o pe baza comparării datelor obţinute prin numărarea indivizilor înscrişi nominal.

1) Toţi birnicii sînt de starea a II-a şi a III-a. Cifrele de după plus reprezintă poulaţia din Broşteni. Printre cei 54 birnici din Broşteni distingem: 20 scutelnici, 16 breslaşi şi 18 trecuţi. Pe aceştia din urmă i-am inclus în categoria birnicilor. Dintre birnicii Broştenilor, 8 sînt fruntaşi, 12 mijlocaşi şi 34 codaşi.

2) 21 ruşi „scutelnici ai consulatului rus" şi 12 sudiţi nemţi, de asemenea, scutelnici ai consulatului „nemţesc".

3) Indivizii trecuţi la această categorie sînt supuşi ai Episcopiei (29) sau ai diferiţilor boieri sau privilighEţi. Am inclus aici un număr de 4 oameni în dreptul cărora se face doar menţiunea: „birnici cu sat Cerţăşti" sau „cu dajdia la ţinut Tutova". De asemenea, am inclus şi 12 oameni din Broşteni desemnaţi cu numele generic de argaţi. Presupunem că atît cei patru de mai înainte, cît mai ales aceştia, ar putea fi sau slugi cu leafă sau aduşi de stăpînii lor din alte sate. Am inclus în rîndul slugilor şi 6 indivizi din Broşteni în dreptul cărora se face doar menţiunea că sînt „supuşi" fără să se specifice calitatea. „Argaţii" din Broşteni sînt, în realitate, bejenari. 7 sînt „bejenari străini" argaţi ai paharnicului Duca.

4) În tabelul general de la f. 243—244 sînt incluşi un număr de 42 bejenari în dreptul cărora se face menţiunea: „veniţi de cîte cinci ani şi supuşi", indicîndu-se şi persoana care-i scuteşte. Pe aceştia i-am inclus în numărul slugilor. În aceste liste, sub denumirea de bejenari, figurează doar aceşti 16 oameni. Patru dintre dînşii sînt, cu siguranţă, fără dare, stabiliţi de puţină vreme în Principat. În dreptul lor se notează: „bejenari cu cartea cinstitei Visterii". La ceilalţi 12 se menţionează că sînt „slugi bejenari". Situaţia acestora fiind incertă nu i-am trecut aici.

5) 14 sînt ai cişmelelor din Huşi, restul fiind la boieri şi mănăstiri.

6) 17 sînt călăraşi ai căpitanului din Tg. Huşi, 14 ciocli şi un copil din casă.

8) 24 preoţi, 26 diaconi, 4 dascăli.

9) Toţi sînt postelnicei.

10) 6 sînt în slujba Episcopiei, iar ceilalţi la boieri.

11) În dreptul acestora se face menţiunea: „ertaţi, burlaci şi alţii fără nici o tatornicie" sau „burlacii argaţi ce sînt fără de nici o statornicie".

N.B. Printre cei 58 negustori incluşi în catagrafie, după nume, distingem: 3 blănari, 4 bogasieri, 6 bacali, 3 abageri, un chitar, un croitor, un cafegiu. În afara acestora, din rîndul celorlalte categorii, tot după nume, distingem:

Negustori

13 abageri
11 bacali
4 bogasieri
2 crîşmari
2 rachieri
1 vutcar
1 hangiu

Meşteri

5 bărbieri
5 blănari
2 săpunari
1 cojocar
9 cizmari
6 teslari
11 grădinari
1 caingiu
7 argintari
2 harabagii
2 morari
1 buiungiu
22 cibotari
10 chetrari
1 lăcătuş
4 mumgii
2 bucătari
6 olari
1 mahal
15 arnăuţi
3 casapi
6 tabacari
1 chitar
1 herar
1 butnar
8 croitori
1 pînzar
1 ceşmungiu
2 sahăidăcari
3 rotari
2 pascari
2 mindirigii
1 caldarar
1 fanaragiu
1 dulgher
3 pîslari
1 brahar

Catagrafia din 1831-1832
(„pentru toate treptele supusă dărilor și a celor ce să scutescu")

	Treptele supusă dărilor și cei ce să scutesc[4])														Stările privilighete nesupuse dărilor obștești						
	Birnicii mahalelor (creștini)[2]	Bejenari hrisovoliți fără bir	Treprele privilighete cu dare: Mazili	Ruptași	Ruptele Vistieriei	În diferite slujbe în tîrg	Slugile[6])	Burlaci, slugi și fără căpătăi	Acei ce au fost voluntari	Pîndari la vii	Nevolnici și bătrîni	Iertați	Văduve	Total	Slujitorii bisericești	Privilighețí	Cei scutiți pentru strajă	Greco-bulgari de peste Dunăre	Burlaci, feciorii acestora	Total	Total general
Tg. Huși[3])	69[4])	28	10	3	57	48[5])	380	385[7])	3[8])	146[9])	33	11	249	1462	46[10])	42[11])	14	28[12])	10	140	160
Mahalaua Broșteni	6	—	—	3	1	5[13])	73[14])	24[15])	—	—	9	9[16])	37	167	15[17])	4[18])	2	—	—	21	188
Total	75	28	10	6	58	53	453	409	3	146	42	20	286	1629	61	46	16	28	10	161	1790

Arh. St. Iași, Tr. 885, op. 1011, nr. 156.

1) Nu am inclus aici pe negustori și pe sîrbii hrisovoliți. Pe aceștia i-am trecut în tabelul special alcătuit pentru negustori și meșteri (Anexa III).

2) Într-un alt tabel catagrafic al tîrgului Huși din aceeași vreme, sînt incluse, nominal, următoarele categorii: 287 birnici (din aceștia se scad 28 ca slujbași volnici ai moșiei, scutiți de bir și havalele. Mai rămîn deci 259), 21 evrei birnici, 46 bejenari hrisovoliți, 9 mazili, 35 ruptele vistieriei, 243 oameni fără căpătăi Cf. Arh. St. Iași, Tr. 885, op. 1011, nr. 114.

3) Datele din primul rînd sînt numai pentru cinci cartiere ale tîrgului: mahalaua tîrgului cu ciastia galbenă, mahalaua Plopeni și ciastia verde, mahalaua tîrgului făinii, ciastia albă, mahalaua Răeștii cu ciastia roșie și mahalaua Răeștii „ce au fost unită cu satul Cornii". În rîndul al doilea includem separat mahalaua Broșteni.

4) În tabele, în dreptul acestora se fac mențiunile: „birnici rufetași ai tîrgului și birnici a Broștenilor". Se pare că sînt incluși și birnicii din Broșteni, deși pentru acest cartier se întocmește catagrafie specială.

5) Dintre aceștai, 13 sînt slujitori ai căpitanului tîrgului Huși, 8 au fost sau sînt în slujba isprăvniciei, 3 sînt cvartalnici și 24 ciocli.

6) În această categorie intră, probabil, acei dintre birnici — sau din alte categorii — trecuți ca oameni de scuteală ai boierilor.

7) Din această categorie se recrutau slugile și argații salariați.

8) Sînt indicați: Gheorghe sin Costandin, Cerne sîrbul și Mladin sîrbul, foști voluntari în armata rusă în războiul din 1828—1829. Aceștia, conform dispoziției generale, fuseseră scutiți de dări pe termen de 5 ani.

9) Într-o altă listă, publicată separat, sînt incluși un număr de 141 pîndari repartizați astfel: 11 la viile din ocolul Turbata, 18 la ocolul Dric, 27 la ocolul Ochiuri, 17 la Ograda, 16 la Pleșul, 23 la Srilovăț și 29 la Șara. Arh. St. Iași, Tr. 644, op. 708, nr. 300, tom. III, f. 74—88.

10) Dintre aceștia: 18 preoți în slujbă și doi fără slujbă, 10 diaconi și ipodiaconi fără slujbă, 4 dascăli, 12 țîrcovnici și alți slujitori.

11) 3 vel căpitani, 12 polcovnici, un vornic de poartă, unul de la neamuri, 8 cu hrisoave, 17 feciori și neamuri de privilighețí „nici la o rînduială".

12) 7 sînt de la Arnăutchioi și Tîrnovo, 8 de la Slivna (Sliven) și alte locuri.

13) 3 ciocli ai Episcopiei și două bresle ale posturilor.

14) 62 slugi ș ialți oameni fără bir „supuși pe la unii și alții" și 11 birnici breslași ai paharnicului C. Șandrescu.

15) În dreptul acestora se face următoarea mențiune: „oameni străini, fără căpătăi, tocmiți cu hac la unii și alții".

16) 8 oameni „neintrați la nici o rînduială" și un botezat.

17) 4 preoți în slujbă, doi fără slujbă, doi diaconi și 7 slujitori bisericesti

18) 3 „din rînduiala neamurilor celor cinstite" și un privilighet.

Catagrafia din 1831-1832
Negustori și meșteri

Negustori: Negustori și sîrbi hrisovoliți[1]) creștini	evrei[2])	Cu dugheană[3]) Starea I	II	III	Fără dugheană Starea I	II	III	Total	Meșteri: Cu dugheană Treapta I	II	III	Fără dugheană Treapta I	II	III	Total
87	47	16	25	113	2	6	46	208	1	13	47	—	1	139	201

Arh. St. Iași, Tr. 885, op. 1011, nr. 156.

1) În dreptul acestora nu se face nici o specificație de natură să ne orienteze în ramurile de negoț sau meserie. Sînt indicate doar hrisoavele colective.

2) În dreptul acestora se face următoarea mențiune: „După cel mai de pe urmă hrisov de la domnul Sturza din 1826, întăritor celorlalte hrisoave, cuprinzător că breasla jidovească s-au așezat cu toate dările și havalelele în bani, ca să plătească cîte 750 lei pe an, în patru vadele și pe vinul ce vor ave să nu plătească. Ei încă au arătat de hrisovoliți numai pe acei ce să însamnează... și pe ceilalți străini... că darea lor este cu plată de tacsie la care intră cu toții... Burlacii s-au trecut la rostul burlacilor și a celor fără căpătăi". Ibidem, f. 34.

3) În total, sînt 407 negustori și meșteri dintre care 213 cu dugheni și 194 fără dugheni, trecuți separat. (Trebuie reținut că cifrele din total diferă de cele realizate prin considerarea nominală a indivizilor). Pe ramuri de negoț si meserii aceștia pot fi repartizați astfel:

Negustori

	Cu dugheni	fără dugheni
bogasieri	15	2
abageri	6	6
bacali	32	2
crîșmari	48	—
precupeți	32	20
mumgii	7	1
lipoveni	—	9
velniceri și rachieri	10	2
cafegii	1	—
casapi	2	4
harabagii	—	9

Meșteri

	Cu dugheni	fără dugheni
argintari	1	2
cojocari	12	11
blănari	4	4
boengii	4	—
cibotari	2	26
bărbieri	5	2
cizmari	11	7
croitori	9	21
pitari	8	4
teslari	1	8
chetrari	—	5
cărămidari	—	1
pascari	—	4
grădinari	—	10
olari	—	5
sticlari	1	—
tăbăcari	—	27
săhăidăcari	2	2

Din cei indicați cu dugheni desprindem:

Negustori

	Cu dughenile lor	dugheni cu chirie
bogasieri	9	6
bacali	10	18
casapi	—	1
precupeți	14	15
mumgii	4	2
crîșmari	10	32
abageri	—	5
rachieri (doi au velnițe)	5	4
cafegii	—	1

Meșteri

	Cu dughenile lor	dugheni cu chirie
cojocari	3	9
boengii	—	4
cibotari	1	1
bărbieri	1	3
cizmari	4	7
teslari	—	1
croitori	5	1
pitari	1	6
blănari	1	3
sticlari	—	1
argintari	—	1

N.B. În situația nominală nu apar cei doi săhăidăcari de la negustorii cu dugheni. În schimb, apare în plus un crîșmar și un sticlar. Săhăidăcarii îi trecem convențional la starea a III-a. În consecință, numărul va fi sporit cu doi. De asemenea, la meșterii fără dugheni, în tabelele nominale, apare în plus un făclier trea[pta] a III-a. La negustorii fără dugheni, în tabelele nominale, nu apare mumgiul.

CATAGRAFIA DIN 1838

Categoriile supuse dărilor: Birnici	Bejenari Hrisovoliți	Treptele privilighete cu dare: Mazili	Ruptași	Rupte de Vist.	Negustori creștini I	II	III	Meșteri creștini I	II	III	Calfe	Negustori evrei[2]) I	II	III	Calfe	Meșteri evrei[3]) I	II	III	Calfe	Căpătăieri	Nevolnici	Văduve	Total	Cei scutiți de dări: Slujitori bisericești	Bejenari fără dare	Privilighețí	Fii de trepte netrecuți la dare	Slugi fără dare	Total	Total general
352[1])	29	17	18	58	—	43	211	6	2	314	364	—	2	24	—	—	3	17	71	156	71	220	1978	(454)	7	35	26	36	149	2127

Arh. St. Iași, Tr. 1316, op. 1488, nr. 1285 și 533, f. 89 și 103. După înfăptuirea catagrafiei, în urma unei noi revizii, în ianuarie 1839 mai sînt adăugați 16 bejenari hrisovoliți, 23 birnici, 8 hrisovoliți, 6 calfe precum și un însemnat număr de căpătăieri. Ibidem, nr. 533, f. 477—481. De asemenea, într-o condică anterioară, din 1836, în care sînt incluși evreii din cuprinsul ținutului Fălciu, figurează 124 familii. Numărul se apropie de cel indicat de catagrafia noastră (129). Cf. Arh. St. Iași, Tr. 696, op. 772, nr. 1560.

1) Din aceștia se scad 34 slujbași volnici.

2) — 3) Spre deosebire de meșterii și negustorii creștini, care nu sînt cuprinși decît în situațiile generale, la cei evrei se specifică detaliat negoțul, meșteșugul și starea.

Negustori Starea	I	II-a	III-a	calfe
rachieri	—	2	3	2
ahtarlîc	—	—	2	—
precupeți	—	—	10	—
casap	—	—	1	—
lipscan	—	1	—	—
zaraf	—	1	—	—
telal	—	—	—	1
crupar	—	—	—	1
crîșmar	—	—	1	—
bogasier	—	—	1	—

Meșteri Treapta	I	II-a	III-a	calfe
croitori	—	1	7	13
cibotari	—	—	2	3
căciular	—	—	1	2
talpalar	—	—	1	—
argintar	—	—	1	—
sticlar	—	—	1	—
ciasornicar	—	—	1	—
chetrar	—	—	1	—
canieri	—	—	—	2
olar	—	—	—	1

4) Între aceștia, distingem 25 preoți, 7 diaconi și 13 dascăli.

Catagrafia din 1831-1832
Supușii străini

Anexa nr. IV

Proveniența *): Pămînteni trecuți sub protecție străină	Proveniența *): Străini din Turcia statorniciți aici	Proveniența *): Veniți din alte părți	Protecția: Rusă	Protecția: Austriacă	Protecția: Prusiană	Protecția: Franceză	Protecția: Engleză	Ocupația: Negustori[2])	Ocupația: Meșteri[3])	Ocupația: Alte ocupații[4])	Apartenența etnică: Bulgari[5])	Apartenența etnică: Polonezi	Apartenența etnică: Turc botezat	Apartenența etnică: Evrei	Apartenența etnică: Moldoveni	Apartenența etnică: Sîrbi	Apartenența etnică: Armeni	Apartenența etnică: Nemț	Apartenența etnică: Greco-bulgari	Apartenența etnică: Greci
12	38	30	29	40	2	5	12	48	20	19	37	6	1	7	7	7	2	1	5	15

Arh. St. Iași, Tr. 885, op. 1011, nr. 157.

*) Proveniența este indicată numai la 80 din cei 88. În catagrafia generală (Arh. St. Iași, Tr. 644, op. 718, nr. 311), sînt incluși numai 84 supuși străini.

1) Mazîlți sînt veniți din Transilvania.

2)

cu dughenile lor;	în dugheni cu chirie	în dughenile lor;	în dugheni cu chirie
1 abageri	1	2 precupeți	3
1 bogasieri	5	17 precupeți din picioare	—
— spițer	1	3 crîșmari	—
1 băcal și crîșmar	—	1 bogasier și blănar	—
— băcal	6	1 merar	—
2 casapi	1	1 cherestegiu	—

3)

cu dughenile lor;	în dugheni cu chirie
4 grădinari	—
1 cojocar	—
1 olar și chetrar	—
1 stoler	—
3 ciubotari	—
— blănar	1
— chitar	1
— cojocar	1
— argintar fără dugheană	—
1 zugrav	—
1 lucrător de cașcaval	—
— croitor	1
— cizmar	2
1 chetrar	—

4) 3 arnăuți
1 muncitor
6 posesori de moșii
4 plugari
1 dascăl de limbi
3 arnăuți
1 gheometru

5) Am inclus în numărul bulgarilor și trei indivizi specificați drept arnăuți

Catagrafia din 1831-1832
Statistica generală

Anexa nr. V

A. Populația

Categoria socială	b.	f.	Copii b.	Copii f.	Slugi b.	Slugi f.	Copii de slugi b.	Copii de slugi f.	Țigani b.	Țigani f.	Copii de țigani b.	Copii de țigani f.	Total	Total familii
clasa boierilor cu a lor familii și slugi	26	93	24	30	74	56	1	1	29	25	10	8	323	
clasa mai de gios cu a lor familii și slugi	870	986	1157	772	125	51	—	—	—	—	—	—	3961	
tagma bisericească cu a lor familii și slugi	59[1]	30	45	33	8	7	1	—	—	—	—	—	183	1812
supușii străini	84[2]	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	84	
evrei cu a lor familii și slugi	61	72	58	67	6	2	—	—	—	—	—	—	266	
t o t a l	1098	1127	1281	902	213	116	2	1	29	25	10	8	4817	

B. Numărul vitelor, al imobilelor și al instalațiilor industriale

V i t e: cai	boi	vaci	oi	mascuri	I m o b i l e: case	mănăstiri	biserici	mori de cai	Inst. industriale: fabrici	velnițe
393	671	410	4065	106	1217	1	4	6	717	26

Arh. St. Iași, Tr. 644, op. 708, nr. 311. Catagrafia este datată 1832, mai 11. Totalizările din catagrafie sînt greșite. Astfel, în ordinea inclusă în tabel, sînt trecute cifrele: 304, 4152, 183 și 297. De asemenea, la adunarea generală privind bărbații și femeile sînt trecute cifrele: 2736 și 2139 în loc de 2554 și 2179. Totalul general este indicat a fi 4875 în loc de 4817 așa cum rezultă din adunarea corectă a cifrelor.

1) Sînt incluși 22 călugări și 37 „slujitori bisericești".

2) La supușii străini sînt indicați numai bărbații. Există o diferență de patru față de cifra obținută în urma analizei condicii speciale a supușilor străini.

Catagrafia din 1845
Birnicii, căpătăerii și bejenarii cu dare[1]

Anexa nr. VII

Denumirea categoriei	Numărul	Însurăței	Proveniența: Feciori de mazili	Proveniența: Feciori de rupte de Vistierie	Proveniența: Din birnicii din Broșteni și Cornii Unguri	Proveniența: Feciori de polcovnicei	Proveniența: Căpătăeri	Proveniența: Veniți din sate	Proveniența: Veniți din orașe sau tîrguri	Proveniența: De peste Prut	Ocupații: Pîndari sau slugi la vii	Ocupații: Cei ce stau la viile lor	Ocupații: Slujitori la diverse instituții	Ocupații: Ovolniți din miliție	Ocupații: Argați și slugi
birnici	485	68[2])	3	4	24	1	21	47	3	1	51	20	15[3])	1	—
căpătăeri	163							48	2	2	51	7	11[4])	2	22[5])
bejenari cu dare	29[6])														

Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 987.

1) Sînt incluse ciastiile albastră și roșie, verde, galbenă, și mahalalele Cotrocenii și Ungurii, tot din ciastia galbenă.

2) 34 sînt feciori de birnici din mahalaua Cotroceni.

3) Trei sînt în slujbă la poșta Hușului, unul la rohatca inspre Voioseni și 11 slujitori ai isprăvniciei.

4) Trei sînt slujitori la isprăvnicie, un argat la școala publică, cinci pojarnici, un surugiu la poșta Huși și un ciauș isprăvnicesc.

5) Trei vizitii, 12 haidăi sau ciobani la stîni și odăi pe moșia tîrgului, 6 slugi sau argați în ogradă, un crîșmar în podgoria Ochiuri.

6) 14 sînt hrisovoliți ai banului Butuce și 15 ai paharnicului C. Sandu.

CATAGRAFIA DIN 1845
NEGUSTORII ŞI MEŞTERII

Denumirea comerţului sau a meşteşugului	Starea sau treapta I	II	III	calfe	Proveniienţa: Sporiţi din holtei sau însurăţei[2]	Din calfe la st. III	Din alte bresle sau categorii	Dintre sudiţi	De la starea III la a II-a	De la starea II-a la a III-a	De la starea III-a la calfe	Veniţi de peste Prut	De la treapta I- la a II	De la treapta II-a la calfe	Unde sînt încadraţi spornicii
bogasieri	—	1	13	51	10	1	—	—	—	5	2	—	—	—	4 însurăţei sporiţi st. III-a, un sporit, 5 calfe holtei sporiţi.
bacali[3])	—	5	31	37	16	3	5	1	—	1	5	—	—	—	4 însurăţei la st. III-a, 7 sporiţi acum, calfe, o calfă însurăţel şi 2 sporiţi st. II-a.
precupeţi	—	4	49	18	19	2	1	—	4[4])	3	8	—	—	—	8 st. III-a din însurăţei, 2 sporiţi holtei, unul în casa sa, iar altul „alijveruieşte în dugheana maică-sii", 6 calfe din însurăţei, 2 sporiţi.
crîşmari şi rachieri	—	1	50	26	25	2	8	—	—	—	1	—	—	—	18 st. III-a din însurăţei şi holtei, 7 calfe sporite (una venită de la ţară).
grădinari şi trăistari	—	—	49	44	23	2	—	—	—	1	8	—	—	—	13 st. III-a sporiţi din însurăţei, 4 sporiţi, 6 calfe sporite.
breasla bulgarilor strămutaţi din Plotoneşti.	—	—	50	21	13	3	—	—	—	—	14	—	—	—	Însurăţei.
blănari[5])	—	1	13	9	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	2 tr. III-a însurăţei, 2 calfe holtei sporiţi.
cojocari	—	—	43	26	30	7	3[6])	—	—	4	1	1	—	—	18 tr. III-a sporiţi şi din însurăţei şi 12 calfe sporite.
croitori[7])	—	—	13	19	12	—	—	—	—	—	4	—	—	—	8 tr. I însurăţei şi sporiţi acum şi 4 calfe sporite.
bărbieri şi boiangii[8])	—	—	5	7	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	Sporiţi acum.
tăbăcari	3	1	43	38	24	8	3	—	—	2	5[9])	—	1	1	13 tr. III-a sporiţi acum, 11 calfe însurăţei şi holtei sporiţi.
butnari, chetrari şi teslari[10])	—	—	118	20	39	5	—	—	—	17	3	—	—	1	11 tr. III-a şi 48 calfe sporite şi însurăţei.
cibotari şi cismari[11])	—	5	48	79	58	6	—	—	1	1	4	—	—	—	35 sporiţi holtei şi însurăţei, unul venit de la ţară, 4 calfe holtei şi însurăţei spor.

Arh. St. Iaşi, Tr. 1423, op. 1619, nr. 988 şi 989.

1) Din punct de vedere etnic, distingem: negustori: 138 moldoveni, 146 bulgari, 38 sîrbi, 7 greci, 2 unguri, un rus, iar meşteri: 389 moldoveni, 47 bulgari, 10 sîrbi, un polonez, 2 arnăuţi, 5 unguri, 4 lipoveni, 3 greci, 2 ruşi.

2) Am încadrat în această categorie pe acei în dreptul cărora se fac următoarele specificaţii: „însurăţel din anul... sporit", „holtei sporit acum", „sporit acum", fără altă specificaţie sau simplu „sporit".

3) Includem aici o calfă de covrigar, 9 de chitari, una de abageri şi un plăcintar starea a III-a. În catagrafie este trecută global breasla bogasierilor, băcali şi chitari.

4) Trei din ei sînt duşi vremelnic în satul Răşeşti. Şi alţi precupeţi, de altfel, îşi exercitau negoţul prin sate, aşa cum rezultă din catagrafie. Astfel, de pildă, alţi trei de starea a III-a sînt menţionaţi la satele Şchiopeni, Brezeni şi Răceni.

5) O calfă şi doi de treapta a III-a sînt plecaţi vremelnic în sate.

6) Unul din crîşmari, iar ceilalţi din patentarii din Broşteni şi din căpătăeri.

7) 3 starea a III-a lucrează la sate: unul la Tăbălăeşti, unul la Rîpile. O calfă este „vremelniceşte" la Şişcani.

8) În catagrafie este trecută o breaslă unică; a blănarilor cojocarilor, croitorilor, bărbierilor şi boiangiilor. I-am separat încadrînd pe fiecare în rubricele corespunzătoare. La bărbieri şi boiangii am introdus şi o calfă de mindirigiu. Totalul realizat de noi prin urmărirea fiecărui om, diferă de cel al catagrafiei unde sînt daţi global unul de treapta a II-a, 81 treapta a III-a şi 55 calfe.

9) Dintre meşterii tăbăcari, 3 starea a III-a şi o calfă lucrează la ţară.

10) Dintre aceştia, 78+9 butnari, 19+4 chetrari şi 20+7 teslari. 4 treapta a III-a şi două calfe sînt indicaţi a fi la ţară

11) Doi starea a III-a şi două calfe sînt la sate.

Adaos la anexa nr. VIII

Suma tăbliţei	Spor cu porunca Visteriei	Scăderi cu cartile Visteriei	Lipsă în împrejurăriie arătate	Ce se află	Spor ce s-au găsit	Suma peste tot cu sporiţii	
85	2	7	15	65	9	74	tăbăcari
77	3	10	8	62	11	73	crîşmari şi rachieri
138	12	8	19	123	9	132	butnari şi teslari
102	5	12	10	85	13	98	bogasieri şi bacali
94	3	2	6	89	6	95	grădinari, trăistari
71	2	8	8	57	2	59	precupeţi
73	—	5	3	65	6	71	breasla bulgarilor din Plotoneşti
137	9	17	14	115	14	129	blănarii, boiangii şi alţii
123	18	18	9	114	19	133	cizmarii cibotari cu 10 ce au mai mult peste suma tăbliţei

Arh. St. Iaşi, Tr. 1352, op. 1535, nr. 298, f. 47, 48—57.

Catagrafia din 1845
Alte categorii sociale dajnice

Categoria	Pămînteni trecuţi sub protecţie străină	Veniţi din Turcia, supuşi unei puteri străine	Veniţi din alte ţări cu paşapoarte	Raele	Sudiţi	Ocupaţia: Negustori	Meşteri	Calfe	Allte ocupaţii	Bătrîni nevolnici, văduve şi iertaţi	Total
Supuşii străini[1])	10	4	54	—	—	26[2])	20[3])	1[4])	5[5])	—	68
Evreii	—	—	—	197	25	102[6])	71[7])	1	18[8])	14[9])	236
Ţiganii[10])	—	—	—	—	—	—	51[11])	14	3[12])	11	79[13])

Arh. St. Iaşi, Tr. 1423, op. 1619, nr. 987.

1) Aceştia erau repartizaţi astfel: un supus rus, 42 austrieci, 11 prusieni, 9 englezi, 5 elini. Ca origine etnică erau: 25 bulgari, 2 sîrbi, 6 unguri, 2 germani, 3 polonezi, 6 greci, 3 ruşi, 6 moldoveni, 2 transilvăneni.

2) Sînt indicaţi: 6 precupeţi, 6 bogasieri, un spiţer, 4 negustori din picioare, un rachier, 4 crîşmari, 2 băcali, 2 negustori de vite.

3) Un plăcintar, 2 stoleri, un rotar, un tăbăcar, un teslar, 3 lăcătuşi, un curărar, un blănar, un cercelar, un morar, 2 croitori, un argintar, un cibotar, un cărămidar, un cojocar, un ceasornicar.

4) Practicant la spiţerie.

5) 3 căprari ai stărostiei, 2 oieri, Cinci sînt indicaţi fără meserie iar ceilalţi sînt fără specificaţie.

6) Dintre aceştia, distingem: 8 bogasieri, 45 precupeţi, 33 crîşmari, 6 rachieri, 5 negustori din picioare, un zaraf, un hangiu, 2 telali, un patentar starea II-a. Nu este indicată starea sau treapta.

7) Un cojocar, un cercelar, un tinichigiu, 8 talpalari, 2 stoleri, un şăpcar, un alămar, 33 croitori, 2 ciocli, 5 cibotari, un buiungiu, un cuşmar, doi chetrari, 3 butnari, 2 sacagii, un sticlar, un argintar, un cotar, un ciurar, un covrigar, un ceasornicar, un cărămidar, un feredegiu.

8) 2 comisionari de mărfuri, 2 hahami, 2 scriitori de cărţi, un rabin, 10 dascăli, un doctor.

9) Trei din văduve au dugheni.

10) 28 sînt robi ai Episcopiei, 15 ai mănăstirii Bărboi, 22 ai m-rii Frumoasa, unul al m-rii Dancu. Nouă sînt veniţi din sate.

11) 9 cobzari, 10 scripcari, 16 fierari, 3 bucătari, 7 căldărari, 2 lăcătuşi, un chitar, 6 spoitori, 3 cibotari, 2 croitori, un curărar, un grădinar. Toţi sînt de starea a treia.

12) 2 vizitii, un surugiu.

13) În catagrafie, la totalul general, sînt incluşi 73 oameni.

Catagrafia din 1845
Stările nesupuse dărilor

Slujitori bisericești			Privilighieți										
Preoți[1]	Diaconi	Dascăli	La neamuri	Vel căpitani	Căpitani	Postelnicei	Polcovnicei	Vornici de poartă	Apărați cu cărțile ocirmuirii[2]	Bătrîni nevolnici[3]	Văduve[4]	Slugile de prin ogrăzile boierești[5]	Total
30	6	12	5	5	1	2	7	1	18	122	234	15	458

Arh. St. Iași, Tr. 1423, op. 1619, nr. 987.
1) Doi preoți și un diacon fără slujbă.
2) Aceștia erau dintre foștii funcționari, evrei botezați sau dintre cei cu cărțile Vistieriei.
3) Sînt proveniți din birnici sau din căpătăeri. La cinci dintre dînșii se face mențiunea că sînt la viile lor. Opt sînt proveniți din diferite sate din ținuturile Vaslui și Fălciu și împreună cu alți 22 se află la diferite vii din împrejurimile tîrgului. Unul este indicat drept pădurar al Episcopiei.
4) La una din văduve se face mențiunea: „Rucsanda soția răp. Zaharia Sotir bogasierița, are două dugheni de veci, bogasierii cu marfa sa, iar calfele de la aceste dugheni s-au reguarisit la nr. 16 și 17 între calfele bogasierilor din această ciastie" (roșie). Ibidem, f. 50.
5) Se indică persoanele la care slujesc. La unii se menționează că slujesc cu plată. Patru sînt veniți din sate.

Catagrafia din 1845
Total general

Cei supuși dărilor										Nesupuși dărilor						
Birnici	Căpătăeri	Bejenari cu dare	Negustori	Meșteri	Calfe	Supuși străini	Evrei	Țigani	Slujitori bisericești	Privilighieți	Apărați cu cărțile ocirmuirii	Bătrîni nevolnici	Văduve	Slugile din ogrăzile boierilor	Total
485	163	29	253	293	359	68	236	79	48	21	18	122	234	15	2423

Catagrafia din 1851
Birnicii și căpătăerii

Categoria	Înscriși în catagrafia din 1845	Scăzuți în perioada 1845—1851							Sporiți între 1845—1851	Proveniența					Total înscriși în catagrafia din 1851
		Morți	Fugiți	Trecuți la bresle	Intrați în alte categorii sau mutați în alte ciastii	Nevolnici	Scăzuți cu porunca Vistieriei	Total		Însurăței (spor)	Veniți din alte locuri	Din alte categorii	Din alte ciastii	Din bresle	
birnici[1]	539[2])	21	53	18[3])	32	28	213[4])	365	256	87	158[5])	5	4	2	430
căpătăerii	163								55	11	16				218
bejenari cu dare	29							2							29

Arh. St. Iași, Tr. 1768, op. II 2018, nr. 881.
1) Sînt incluse ciastiile galbenă, gaibenă și mahalaua Cotroceni, albastră, roșie și verde.
2) Dintre aceștia, 34 au fost adăugați, după efectuarea catagrafiei, „în dosul tăbliței". Totalul, după cum se poate constata, diferă de cel inclus în catagrafia din 1845 unde sînt trecuți 485 birnici.
3) Șase au devenit crîșmari, șase butnari, patru cizmari, o calfă de bogasier, un tăbăcar.
4) Nu se indică decît numărul actului de scutire.
5) Dintre aceștia, majoritatea sînt indicați a fi proveniți din sate. 28 sînt veniți din Cornii Unguri, 3 din Răești (acestea deveniseră mahalale a tîrgului Huși) și unul de peste Prut.

CATAGRAFIA DIN 1851
NEGUSTORII ȘI MEȘTERII

Denumirea breslei	Înscriși în catagrafia din 1845	Scăzuți în perioada 1845—1851							Înscriși în catagrafia din 1851						Proveniența								
		Morți	Fugiți	Trecuți în alte bresle	Trecuți în alte categorii (birnici, căpătăeri)	Nevolnici	Scăzuți cu cărțile Vistieriei	Total scăzuți	Sporiți între 1845—1851	Starea (treapta) I	Starea (treapta) II-a	Starea (treapta) III-a	Calfe	Total	Din calfe la starea III-a	Însurăței sporiți	Din alte bresle	Din alte categorii	Calfe provenite din însurăței, sporiți, holtei	Calfe provenite din starea III-a	Calfe provenite din alte bresle și categorii	De la starea III-a la a II-a	De la starea II-a la a III-a
Crîșmari și rachieri	77+ 3[1])	20	4	7	—	1	10	42	52[2])	—	—	40	50	90	3	10	5	2	29	4	4	—	—
Bogasieri, băcali și pitari	102+ 6	13	12	4	5	6	14	54	32	—	4	42	40	86	11	6	—	—	17	4	2	3	—
Precupeți	71+ 4	9	7	5	1	3	10	35	14	—	4	33	17	54	3	5	1	—	6	3	—	2	—
Gră dinari și trăistari	94+ 3	19	3	—	2	8	2	34	39	—	1	45	56	102	2	9	3	1	21	9	1	1	—
Bulgarii din Plotonești[3])	72+ 1	7	2	—	—	6	5	20	25	—	—	58	20	78	11	9	—	5[4])	8	7	1	—	—
Cibotari și cismari	123+19	7	5	6	—	4	18	40	110	—	3	73	136	212	13	8	2	18[5])	56	6	12	—	—
Tăbăcari	85+ 2	12	8	4	1	2	7	34	20	1	1	31	40	73	3	2	1	—	17	5	—	—	—
Blănari, cojocari, bărbieri și buiungii	137+11	12	8	10	—	—	17	51[6])	69[7])	—	1	84	81	166	6	11	3	—	47	3	1	—	1
Butnari, chetrari și teslari	138+11	26	15	14	—	—	8	71[8])	40	—	—	84	34	118	2	17	—	7	23	5	2	—	—

Arh. St. Iași, Tr. 1768, op. II 2018, nr. 880.
La proveniență nu este indicat numai sporul dintre cele două catagrafii, ci se are în vedere și perioada anterioară. Proveniența am desprins-o din cercetarea fiecărui caz în parte. Notăm, de asemenea, că la majoritatea calfelor ridicate la treapta sau starea a III-a, se face mențiunea „din calfe vechi".
1) Cifra adăugată reprezintă sporul realizat după definitivarea catagrafiei din 1845.
2) În dreptul cifrelor celor sporiți, la fiecare categorie, se fac — invariabil — mențiuni de genul acestora: „acei care să adaugă dintre însurăței, alte bresle și veniți de prin alte locuri... holtei nesupuși dărilor... dintre mazilo-ruptași, căpătăeri...".
3) Toți sînt grădinari. La cei 25 care se adaugă se fac următoarele mențiuni privind proveniența: 13 însurăței, 4 veniți de prin alte locuri, doi dintre birnici, ridicați cu patenta Vistieriei, 4 dintre mazili.
4) Unul provine din birnici și 4 dintre ruptele vistieriei.
5) 11 din ruptele vistieriei, un birnic, 5 mazili din satul Căpotești și unul venit de peste Prut.
6) Sînt indicați numai 47.
7) La sporiți se indică următoarea proveniență: 3 dintre căpătăerii vechi, 7 din însurăței, 4 mutați din alte bresle, unul dintre birnicii satului Cornii Unguri, 54 veniți „din alte locuri".
8) Nu sînt incluși toți.

Anexa nr. XIV

Catagrafia din 1851
Supuşii străini şi evreii

Denumirea	Pămînteni trecuţi sub protecţie străină	Veniţi din Turcia, supuşi unei puteri străine	Veniţi din alte locuri cu paşa-poarte	Total	Raele	Sudiţi	Bătrîni nevolnici	Văduve	Ocupaţia			
									Neguştori	Meşteri	Calfe	Alte ocupaţii
Supuşii[1]) străini	14	4	53	71	—	—	1	—	36[2])	19[3])	2	11[4])
Evreii				362	299	23	20	20	155[5])	111[6])	25	33[7])

Arh. St. Iaşi, Tr. 1760, op. 2018, nr. 880.

1) Un supus rus, 34 austrieci, 9 prusieni, 15 britanici şi 12 elini. Ca apartenenţă etnică, distingem: 7 ruşi, 19 bulgari, 2 polonezi, 12 greci, 8 moldoveni, un muntean, 5 unguri, un austriac, un german, 2 armeni, un croat, 4 arnăuţi, 5 „mocani" (transilvăneni, probabil). Restul sînt fără specificaţie.

2) Pe categorii, distingem: 14 precupeţi, un merar, un lipscan, 3 bacali, 4 grădinari, un surucciu, 5 posesori, 2 orîndari, un bogasier, 3 crîşmari, un „negustor" fără altă specificaţie.

3) Un dulgher, 2 fierari, 4 croitori, un covrigar, 3 blănari, un cibotar, un macaronar, 2 cizmari, un rotar, un stoler, un lăcătuş, un tăbăcar.

4) Un vătav, un ciredar, un săpător, un dascal, 6 oieri, ciobani sau mocani cu oi, un lucrător de pămînt. Doi sînt fără specificaţie.

5) Un tejghetar, 95 precupeţi, 5 harabagii, 16 lipscani, 4 casapi, unul cu ahtarlîc, 5 bogasieri, 7 crîşmari, 6 rachieri, 2 bacali, 2 făinari, 3 telali, un „speculant", 4 „negustori", 3 hangii.

6) Un feredegiu, un covrigar, 2 buiungii, 3 butnari, 12 tălpălari, 3 căciulari, un giuvaergiu, 2 alămari, 6 stoleri, 2 legători de cărţi, 38 croitori, 9 morari, 2 tinichigii, o olăriţă, 2 şapcari, 2 fierari, 2 argintari, un cuşmar, 6 cantaragii, 6 ciubotari, 2 cepregari, un caingiu, 2 ciurari, un bărbier, un vărar, un ceasornicar, un sticlar. Restul sînt fără specificaţie.

7) 19 dascăli, un cioclu, 5 slugi, 2 hahami, un rabin, un scriitor, 3 ciauşi, un taxier.

Anexa nr. XV

Catagrafia din 1851
Categoriile nesupuse dărilor

Slujitori bisericeşti[1])	Priviligheţi						Bejenari fără dare	Bătrîni nevolnici	Văduve	Total
	la neamuri	Vel căpitani	Vornici de poartă	Poruşnici	Polcovnici	Apăraţi cu cărţile Ocîrmuirii				
56	24	5	1	1	8	29	3	126	120	373

Arh. St. Iaşi, Tr. 1768, op. II 2018, nr. 881.

1) 29 preoţi în slujbă, unul fără slujbă, 7 diaconi în slujbă, unul fără slujbă, 18 dascăli.

TOTAL GENERAL

Anul	Cei supuşi la dare																				Cei fără dare											Total
	Birnici	Căpătâeri	Bejenari cu dare	Negustori				Meşteri				Supuşi străini	Evrei	Ţigani	Treptele privilegiate cu dare			Slugi	Scutelnici breslaşi	Pîndari la vii	Fii de trepte nesupuşi la dare	Slujitorii bisericeşti	Privilighţi	Bătrîni nevolnici	Văduve	Scutiţi cu cărţile ocîrmuirii	Bejenari fără dare	În slujba ocîrmuirii	Vătavi şi slugi boiereşti	Scutiţi pentru că au dat oameni la straja	Negustori hrisovoliţi	
				I	II	III	calfe	I	II	III	calfe				Mazili	Ruptaşi	Ruptele Vistieriei															
1820	189	—	136	—	—	58	—	—	—	—	—	33	40	—	17	—	64	129	61	—	—	56	8	—	—	21	16	32	13	—	—	873
1832	75	419[1])	—	18	31	159	—	1	14	186	—	88	61	—	10	6	58	453	—	146	—	61	46	42	286	23	56	53	—	16	134	2444
1839[2])	352	156	29	—	45	235	—	6	5	331	432	—	—	—	17	18	58	—	—	—	26	45	35	71	220	—	7	—	36	—	—	2124
1845	485	163	29	—	11	242	161	3	7	283	198	68	236	79	—	—	—	—	—	—	—	48	21	122	234	18	—	—	15	—	—	2423
1851	430	218	29	—	9	218	183	1	5	272	291	71	362	—	—	—	—	—	—	—	—	56	38	126	120	29	3	—	—	—	—	2461

1) În catagrafie sînt trecuţi ca burlaci, slugi şi fără căpătâi.
2) Am inclus aici şi negustorii şi meşterii evrei.

Pentru a alcătui acest tabel, am contopit unele rubrici fără ca prin aceasta să aducem vreun prejudiciu problemelor de ansamblu.

cartierele mărginașe, în mahalale, se ocupau cu agricultura și cu cărăușia, cu lucrul viilor sau cu alte munci. Condiția lor modestă este atestată de multe mențiuni documentare [82].

Mahalalele, constituind sate recent alipite tîrgului, așa cum erau Cotrocenii, Răeștii, Plopenii, Broștenii și Cornii [83], erau tot în proprietatea Episcopiei de Huși. Locuitorii acestora, în majoritate birnici, își continuau felul de viață anterior lucrînd în calitate de clăcași pe moșia Episcopiei (bineînțeles în limita suprafeței acesteia). Ei nu intraseră deplin în circuitul vieții orășenești. După cît se pare, nici sub raport economic și administrativ, la jumătatea secolului al XIX-lea, sudura nu era încă bine efectuată. Astfel, de pildă, în afara datelor expuse pînă acum, concludent în această privință este și faptul că la 1840, în interesele lor curente, locuitorii mahalalei Broșteni uzau de o ștampilă pe care era înscris încă „satul Broștenii" [84]. De asemenea, faptele pe care le-am expus, în legătură cu accentuarea opresiunii fiscale, ca urmare și a evaziunii, provocate de strămutările masive din cursul anilor 1847—1848, ilustrează că locuitorilor din tîrg — care se ocupau în special cu agricultura — ocîrmuirea le aplica același tratament ca și birnicilor satelor.

Dependența strînsă a unei însemnate părți a locuitorilor de producția agricolă —în condițiile slabei dezvoltări a industriei cu stadiile caracteristice capitalismului precum și a existenței proprietății feudale asupra tîrgului — a determinat păstrarea relațiilor feudale cu toate implicațiile și consecințele acestui fapt [85].

Pe bună dreptate, s-a afirmat că mahalalele tîrgurilor, adesea, au fost confundate cu satele, în cursul operațiilor de fixare a cislelor și a beilicurilor. „Confuziile nu erau provocate numai de aspectul rural al mahalalelor — și de incompleta lor sudare cu tîrgul, am adăuga noi — ci și de ocupația celor ce le locuiau" [86].

[82] De pildă, în catagrafia din 1820 birnicii sînt menționați a fi de starea a doua și a treia, „niște săraci a căror hrană le este cu munca pe la alții... neavînd cară și boi". Arh. St. Iași, Tr. 168, op. 184, nr. 14.

[83] Ibidem, Tr. 885, op. 1011, nr. 156. La începutul secolului al XIX-lea, în „condica luzilor, Broștenii și Cornii figurau ca sate separate. Cf. *Uricarul*, p. 242—243. Prof. I. Gugiuman, pe baza analizei planului anexat la *Cronica Hușilor* conchide că încă de la sfîrșitul secolului XVIII satele intraseră în perimetrul tîrgului. Cf. *Depresiunea Huși*, Ed. științifică, Buc. 1959, p. 161—162. În lucrare este inclusă și o schiță privind evoluția teritoriala a tîrgului (p. 162, fig. nr. 30).

[84] Arh. St. Iași, Tr. 1316, op. 1488, nr. 398, f. 110.

[85] Aplicîndu-li-se același tratament, locuitorii mahalalelor reacționau la fel ca și cei de la sate. Astfel, spre exemplu, mulți pribegesc peste graniță sau se strămută în interior. La 23 aprilie 1842 isprăvnicia raporta că 40 din birnicii Hușului au fugit. Numărul acesta este considerat „însemnător", iar povara care a rămas asupra celorlalți drept „tare grea". De asemenea, la 5 iulie 1842, locuitorii ciastiei roșii și albastre — mahalalele intrau și ele în aceste ciastii — se plîng că plătesc birul și îndeplinesc havalelele unui număr însemnat de oameni: morți, fugiți sau scutiți și angajați slugi. Mulți dintre aceștia din urmă sînt dintre fruntași. Locuitorii mahalalei Broșteni, la fel, declarau, în noiembrie 1842, că din aceleași cauze, au rămas „cu totul săraci și fără nici o stare". Ibidem, f. 35—37 ,81—83, 94, 110, 112, 136, 148 etc.

[86] L. Boicu, *Despre structura socială a orașului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea, loc. cit.* p. 297.

În asemenea condiţii, nu ne mai surprinde, de pildă, cererea locuitorilor din mahalaua Cotroceni, din mai 1847, în care arată că, deşi li s-a impus îndatorirea de a lucra boierescul pe moşiile Episcopiei, *„ca şi locuitorii* satelor", nu li se dau suficiente locuri de hrană [87].

O altă constatare importantă care se desprinde evident şi din statistica generală [88], este legată de structura internă a populaţiei de meşteri şi negustori.

Şi în cadrul tîrgului nostru, se verifică justeţea observaţiilor făcute recent cu privire la structura socială a oraşului moldovenesc [89]. Forma predominantă a producţiei— făcînd abstracţie de cele două manufacturi pe care le-am amintit mai sus — este reprezentată de mica producţie de mărfuri, în cadrul căreia includem pe meşterii de treapta a treia, în zdrobitoare majoritate. Cei de treapta I şi a II-a, care pot fi încadraţi în cooperaţia caiptalistă simplă, sînt, după cum se poate constata, foarte puţini.

De asemenea, negustorii se aflau într-o situaţie asemănătoare cu cea a meşteşugarilor. Majoritatea absolută era reprezentată de cei de starea a III-a.

Lipsa unei cercetări exhaustive nu ne permite să facem observaţii de detaliu asupra structurii interne şi diferenţierii acestei pături sociale. Este cert însă că la Huşi, populaţia de meşteri şi negustori nu era încă complet ruptă de agricultură. De asemenea, din considerarea ramurilor de negoţ, se poate face constatarea că, în majoritate, schimbul se efectua cu produsele indigene.

În sfîrşit, numărul însemnat al calfelor, salariaţi ai meşterilor şi negustorilor, vădeşte începutul dezvoltării acelei clase care va fi proletariatul de mai tîrziu.

Meşteşugarii şi negustorii tîrgului Huşi care, prin situaţia lor socială pot fi socotiţi, în majoritate, ca făcînd parte din rîndurile burgheziei mici [90], împreună cu întreaga populaţie, suportau cu greu continuele vexaţii generate de proprietatea feudală şi de statul care, în esenţă, avea aceeaşi formă de organizare. Împotriva acestora, cu o perseverenţă remarcabilă şi o viguroasă combativitate, tîrgoveţii au desfăşurat o lungă şi organizată luptă consemnată în izvoarele istorice [91].

Cercetarea pe care am întreprins-o, asupra populaţiei tîrgului Huşi, în afară de importanţa sa particulară, vădeşte, în acelaşi timp, utilitatea acestui gen de tratare, singurul în măsură — prin considerarea separată a specificului fiecărui oraş sau tîrg — să ducă la concluzii şi generalizări cît mai apropiate de realitate.

---

87 Arh. St. Iaşi, Tr. 1 768, op. II 2018, nr. 762, p. II-a, nr. 842. Sublinierea este a noastră.

88 Anexa XVI.

89 L. Boicu, *op. cit.*

90 Cf. L. Boicu, *op. cit.* p. 303.

91 Melchisedek, *Chronica Huşilor şi a Episcopiei*, p. 397—454.

НАСЕЛЕНИЕ ГОРОДА ХУШЬ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА

(заметки о социальной структуре и происхождении)

Краткое содержание

Автор данной работы рассматривает население молдавского города Хушь на основании изучения богатого архивного материала, в частности на основании „катаграфий“ (фискальная перепись населения через каждые 7 лет во время Органического регламента).

Облагаемое население вписывалось в фискальные переписи по категориям, в зависимости от обязательств к фиску. Сущность и характер этих обязательств предполагал и определённое социальное положение, т.е. определённую социальную иерархию облагаемых. Поэтому фискальные категории городского населения первой половины XIX в. в некоторой мере соответствовали его сословному подразделению.

Имея в виду отсутствие других информаций, изучение и интерпретация вышеуказанных данных представляет особый интерес для выявления состава и происхождения городского населения нашей страны в первой половине XIX в.

Несмотря на то, что в данной работе исследуются документы, относящиеся к населению города Хушь, и подчёркиваются специальные экономические и социальные условия его развития в данный период, автор приходит к более общим выводам. Он имеет в виду, главным образом, те последствия, которые были вызваны длительностью феодальных производственных отношений в главном секторе экономики и их воздействие на развитие городской жизни.

Представленные в приложении статистические таблицы, переработанные по данным фискальных переписей, с подробными объяснительными заметками, дают возможность расширить сферу исследований для изучения других проблем.

Результаты данной работы могут составить в будущем часть исторической монографии города Хушь, а также могут быть использованы для пополнения инфармации исследователей, изучающих развитие городов и городского населения всей страны.

LA POPULATION DE LA BOURGADE DE HUŞI DANS LA PREMIÈRE MOITIÉ DU XIX-E SIÈCLE

Observations concernant la structure sociale et la provenance de ses habitants

Résumé

L'analyse d'un riche matériel d'archives et, spécialement, des *catagrafii* — recensements à caractère fiscal effectués tous les sept ans, à l'époque du Règlement Organique — impose à l'auteur une série de considérations concernant la population de la bourgade de Huşi (Moldavie).

Les recensements fiscaux enregistraient les contribuables par catégories, suivant leurs obligations envers le fisc. La nature et le carac-

tère de ces obligations supposaient également une certaine position dans l'hiérarchie sociale. C'est pourquoi, partiellement, les catégories fiscales où l'on enregistrait les habitants des villes de la première moitié du XIX-e siècle, correspondaient en même temps à des catégories sociales.

Faute d'autre renseignements, l'interprétation des données fournies par les documents mentionnés présente un intérêt particulier pour mettre en évidence la structure sociale et l'origine des habitants des villes du pays pendant la première moitié du siècle passé.

Tout en rapportant ces remarques à la population de la bourgade de Huşi et en soulignant parallèment les conditions spéciales d'ordre économique et social qui en ont favorisé le développement dans la période déjà mentionnée, l'auteur est en mesure de dégager également des conclusions à caractère plus général. Celles-ci relèvent les conséquences qui ont découlé pour le développement des villes de la persistance des relations de production féodales.

Les statistiques annexées, élaborées à la suite d'un attentif examen des données renfermées dans les recensements fiscaux, sont accompagnées d'abondantes notes explicatives et permettent d'aborder également d'autres problèmes.

Les résultats obtenus par l'auteur pourraient figurer dans une future monographie historique de la ville ; ils seraient, de même, en état de compléter l'information des chercheurs qui poursuivent le développement de la ville et de la vie citadine dans le pays entier.